

SIBELIUS PIKAOPAS

versio 15.11.2016

© 2016 Otto Romanowski

Tämä pikaopas on tarkoitettu itseopiskelijoille.
Laajemmat selitykset löytyvät Sibeliuksen omasta Help-valikosta.

Opas jakautuu perusosaan ja jatko-osaan. Perusosassa tutustutaan nuotintamisen perusteisiin, Sibelius-ohjelman käyttöliittymään sekä toteutetaan yksinkertainen mallitehtävä. Jatko-osassa muokataan mallitehtävää monimutkaisemmaksi.
Lopussa on suppea englanti–suomi–englanti sanasto.

Tämän julkaisun kopiointi tahi levittäminen ilman tekijän lupaa on kielletty.
© 2016 Otto Romanowski

Oppaan perusosa

Oppaassa käytettyjä ilmaisia

Oletamme, että osaat tietokoneesi peruskäytön (osoitus, raahaaminen, molemmat hiiren painikkeet, näppäinkomentojen antamisen, hakemistorakenteen käytön jne.).

Sibeliuksen ohjaukseen käytettävät näppäinkomennot annetaan MacOS-ympäristössä pitämällä cmd- (⌘) tahi alt- (⌥) näppäintä alhaalla ja painamalla sitten jotain näppäimistön painiketta (esim. cmd-a tahi alt-2). Windows-ympäristössä MacOS:n cmd-näppäintä vastaa ctrl-näppäin.

Windows-ympäristössä on hiiressä kaksi painiketta vasen (1-painike) ja oikea (2-painike). Mikäli MacOS-ympäristössä ei hiiressä ole kahta painiketta, saadaan 2-painike klikkaamalla hiirtä ctrl-näppäimen kera. (Hiiritasolla 2-painike saadaan klikkaamalla kahdella vierekkäisellä sormella).

Klikkaamisen virallinen nimitys on osoittaminen, mutta tässä oppaassa käytetään kansanomaisempaa termiä; klikkaus. Eli kun pitää osoittaa hiiren 1-painikkeella (vasen), niin käytetään perustermiä klikkaus ja kun pitää 2-osoittaa, niin käytetään termiä kakkosklikkaus (tai 2-klikkaus).

Kaksoisosoittaminen (tuplaklikkaus) tarkoittaa, että hiiren 1-painiketta klikataan nopeasti kahdesti peräkkäin. Vaihto-osoittamisella (vaihto-klikkaus) laajennetaan mm. aktiivointeja. Se tapahtuu klikkaamalla ensin normaalisti jossain kohdassa ja klikkaamalla sitten jossain muualla vaihto-näppäin (shift) alaspainettuna. Näin alue laajene ensiklikkauksesta vaihto-klikkaukseen saakka.

Tässä oppaassa nuotit syötetään vain näppäimistöltä¹ ja kestot annetaan tietokoneen numeronäppäimistöltä. Kannettavissa tietokoneissa ei useinkaan ole erillistä numeronäppäimistöä; kannattaa ehkä hankkia.

Erottaaksemme näppäimistön kirjoitusosion yläpuolella olevat numerot numeronäppäimistön numeroista, käytän numeronäppäimistön numeroista lyhennettä num-x (jossa x on joku numero/symboli, esim. num-5).

Kun teet virheen ja huomaat sen välittömästi, niin voit perua viimeisimpiä toimintojasi näppäinyhdistelmällä cmd-z (Win ctrl-z). Painamalla tuota kullannarvoista näppäinyhdistelmää, voit perua lähes tuhat viimeisintä toimintoasi! Mikäli olet täysin hakoteillä, lopeta ohjelma (MacOS: cmd-q tai valikosta File/Quit, Windows: alt-F4 tai valikosta File/Exit) äläkä tallenna mitään. Aloita iloisin mielin sitten kaikki taas uudestaan.

Tässä oppaassa ei esitetä eri toiminnoista kaikkia mahdollisia toteutustapoja vaan keskitytään selkeimpiin ratkaisumalleihin. Kokenut käyttäjä uskaltaa lukea manuaalia!

MacOS-näppäimistö (PC-näppäimistö on lähes samanlainen):

Muista tallentaa usein! Elämäsi tärkein näppäinyhdistelmä!

MacOS: **cmd-s**

Windows: **ctrl-s**

¹ Sibeliuksessa voi syöttää nuotteja soittamalla, MIDI-koskettimistolta jne. Tämä opas rajoittuu ammattilaisten käyttämään metodiin; näppäimistösyöttö.

Koko oppaassa käytetyt Sibelius-ohjelman alkuasetukset (Preferences...)

Aseta seuraavat alkuasetukset, jotta tämän oppaan seuraaminen helpottuu.

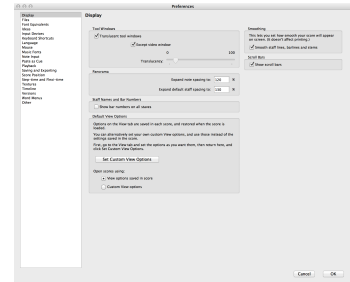
Ohjelman perusasetukset (voimassa aina kun aloitat)

Käynnistä Sibelius äläkä vielä ala kirjoittaa nuotteja vaan valitse koko näytön ylävalikkoriviltä Sibelius/Preferences...

Näkyviin tulee seuraavanlainen valikkoikkuna:

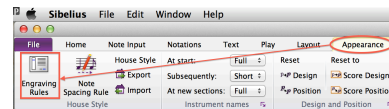
Vasemmalta palstalta valitsemme seuraavat valinnat ja asetamme niille asetuksiksi:

- Display: poista valinta "Translucent tool window", näet asiat selvemmin.
- Mouse: valitse "Click the mouse to position it"; asetat elementin osoittamalla sekä Dragging the Paper kohdasta valitse Drag (nyt cmd-veto aktivoi alueita)
- Step-time and Flexi-time: kohdasta "Percussion Staves" valitse "The MIDI device's drum map"
- Other: kohdasta "When Sibelius 7.5 Starts" poista valinta "Play Music", niin pääset eroon ohjelman käynnistymisen yhteydessä soitettavasta musiikista (on se kaunista, mutta 3000 kertaa kuultuna se voi alkaa tuntua...).

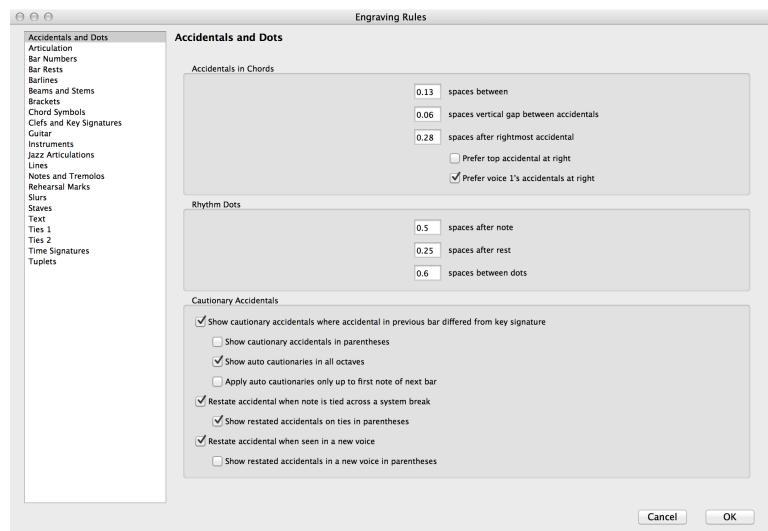

Dokumenttikohtaiset asetukset (tehtävä joka kerta uudelleen). Tähän kohtaan palataan jäljempänä!

Myöhemmin, kun olet jo määritellyt itsellesi tyhjän nuottipaperin ja ennen kuin alat kirjoittaa varsinaisia nuotteja, kannattaa valita dokumentti-ikkunan "Appearance" välilehti ja sieltä "Engraving Rules" -valinta, koska tuo valinta vaikuttaa nuotin painettuun ulkoasuun. Valitettavasti nämä esiasetukset eivät jatku ohjelman lopettamisen jälkeen vaan ovat nuottikohtaisia. On hyvä tietää, että voit tallentaa määrittämäsi nuottiarkin asetuksineen työpohjaksi (Manuscript Paper), jolloin se näkyy alkuvalinnoissa muiden valmiiden työpohjien kanssa.

Saat seuraavan valikkoikkunan.

Sen vasemmasta palstasta kannattaa valita seuraavat nuotin näkymäasetukset:

- Bar Rest: valinnalla "Show bar rest" voit vaikuttaa siihen, että näkyykö tyhjiissä tahdeissa aina tauot.
- Chord Symbols: poista rasti "Appearance" kohdan "Only show chord diagram on guitar notation staves". Nyt voit laittaa sointumerkit/otemerkinnät mille viivastolle haluat.
- Staves: kohdassa "Justification" kirjoita "Justify staves when page is at least" arvoksi 100. Nyt Sibelius ei siirtele viivastoja paperilla sinun puolestasi.

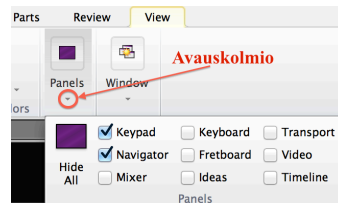
Sibelius-ohjelman käyttöliittymää

Valikot, valikkonauha, välilehdet

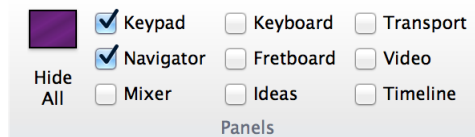
Ohjelmassa työskentelyyn liittyvät valikot sijaitsevat dokumentti-ikkunan (se jossa teet nuottia) yläosassa olevassa valikkonauhassa. Tietokoneen koko kuvaruudun yläosassa on vain ohjelman yleisvalikot.

Valikkonauhassa on runsaasti eri toiminnoille ryhmitettyjä välilehtiä. File välilehti on aina väriltään violetti. Välilehtien toimintovalintojen visuaaliset kuvakkeet ovat skaalautuvia eli riippuen miten leveälle olet venyttänyt dokumentti-ikkunan, skaalautuvat kuvakkeet joko ponnahtusvalikkosymboliksi tai avautuvat koko leveydeltään.

Esimerkkinä View-välilehti kapeassa ikkunassa, jolloin sen Panels-alavalikko täytyy avata kuvakkeen alla olevasta pienestä avauskolmiosta:

ja sama View-välilehti leveässä ikkunassa, jolloin se näkyy heti valmiiksi avattuna:

Toimintatilat

Ohjelmassa on kaksi eri toimintatilaa; osoitustila ja syöttötila.

Toimintatila ilmenee hiiren kursorin väristä: **osoitustila on musta:**

syöttötila on värillinen:

Osoitustilassa kursori on normaalin kaltainen (musta) ja silloin sillä osoitetaan tai aktivoidaan asioita.

Syöttötilassa kursori on värikä. Tällä kursorilla syötetään nuottikuvaan eri elementtejä.

Muista aina poistua syöttötilasta esc-näppäimellä, muuten tökit paperille koko ajan yllättäviä asioita!

Syöttötilasta poistutaan esc-näppäimellä!

Osoittaminen - aktivointi

Kaikki näkyvät elementit ovat liikuteltavia. Monasti täytyy elementtiä liikauttaa hiirellä hieman runsaammin, jotta se "irtoaa" oletuspaikastaan.

Osoitustilassa voit tarttua hiirellä valkoisesta paperista ja siirrellä sitä. Yleensä arkkiä kannattaa kuitenkin liikuttaa navigointi-ikkunassa (ks. jäljempänä), jolloin esim. voimassa oleva aktivointi ei peruunnu. Tästä on hyötyä kun aktivoit laajoja alueita.

Ohessa luettelo eri osoitustavoista, aktivoinneista sekä mihin niitä yleensä käytetään:

klikkaa	—>	mikä aktivoituu	voit tehdä mm.
tahdin sisällä tyhjässä kohdassa	—>	tahdin sisältö	delete tyhjentää vain tahdin sisällön nuoteista yms.
tupla-klikkaa tahdin sisällä	—>	rivin sisältö	delete tyhjentää rivin sisällön nuoteista yms.
triple-klikkaa tahdin sisällä	—>	koko stemma	delete poistaa stemman partituurista
⌘-klikkaa tahtia	—>	itse tahti	delete poistaa tahdin sisältöineen partituurista
elementtiä (nuotti, tauko, tavu etc.)	—>	elementti	muuttaa kestoja/korkeutta tai lisätä/poistaa lisämerkkejä

Monasti joudut laajentamaan aktivointiasi suuremmalle alueelle tahi haluat aktivoida useampia kohteita.

Alueen aktivointia laajennetaan vaihto-klikkaamalla (klikkaa lähtökohdassa ja vaihto-klikkaa sitten jäljempänä).

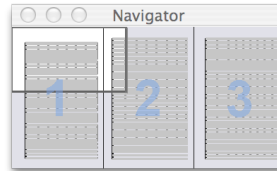
Useampia elementtejä (nuotti, tauko, dynamiikka jne.) aktivoidaan enemmän cmd-klikkaamalla kutakin erikseen.

Monistaminen eli alt-osoitus

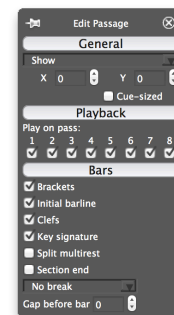
Aktivoitu alue/elementti monistuu alt-klikkaamalla uuteen paikkaan.
Sibeliuksessa ei kannata käyttää perinteistä copy/paste toimintoa!

Apuikkunat

Navigatorissa (välilehti View/Panels/Navigator) voit liikutella näkymää (raahaa valkoista osaa):

Inspector: aktivoi jokin elementti (nuppi, tahti, viivasto jne.), paina vaihto-cmd-l ja voit asettaa/muuttaa elementin ominaisuuksia. Kuvassa oli aktivoitu tahti ja sitten avattu inspektori:

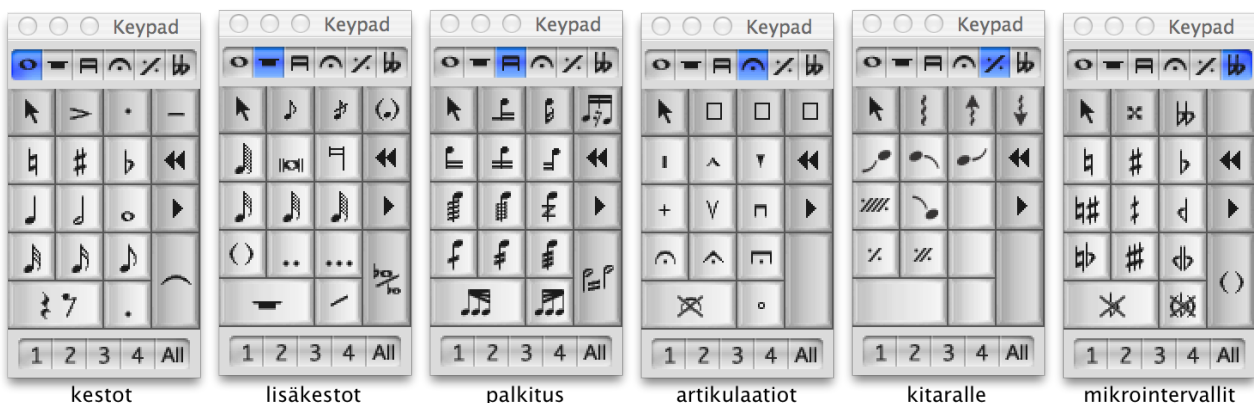
Keypad, syöttöpaletti (= numeronäppäimisö)

Keypadista (välilehti View/Panels/Keypad) valitaan syötettävä materiaali. Keypadin elementtejä aktivoidaan numeronäppäimistöltä. Käytä numeronäppäimistöä, se kannattaa!

Syöttöpaneeli vastaa asettelultaan numeronäppäimistöä. Huomaa, että syöttöpaletissa on monta välilehteä joita voit selata numeronäppäimistön + ja - näppäimillä.

Käyttövinkki:

Vasen käsi on kirjoitusnäppäimistöllä (antaen sävelnimiä a b c d e f g) ja oikea käsi on numeronäppäimistöllä määrittäen tulevan nuotin ominaisuuksia (kesto, tilapäiset etumerkit jne.).

Mallitehtävä ja sen ohjattu suoritus

Otsikko

Sanoittaja

Säveltäjä

Allegro

Voc *mf* Sib - bel - lä teh - tä - vän nuo - tin - nan tän. tu - los - tan myös. *f*

Cl Bb *mf* *f*

Pno *mp* *f*

D Em D/F# A7 A9 D

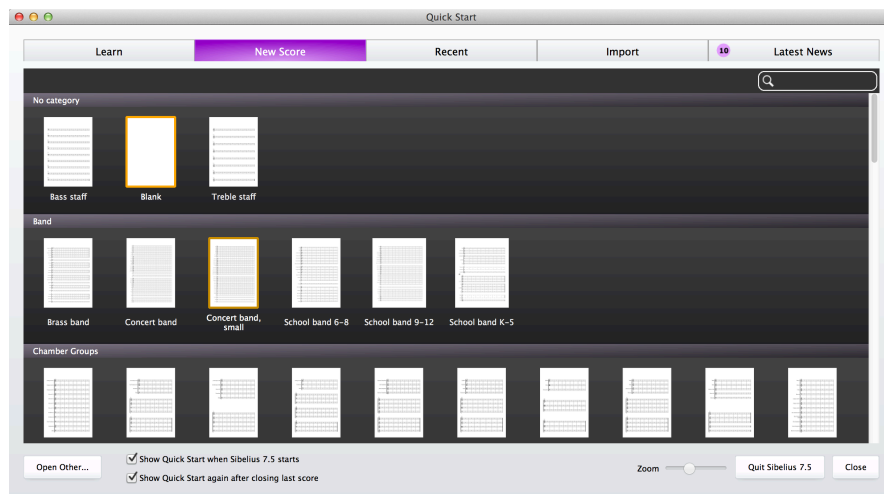
Tämä sivu kannattaa tulostaa koska teemme tässä harjoituksessa yllä olevan nuotin.

Tässä tehtävässä käytämme seuraavia toimintoja:

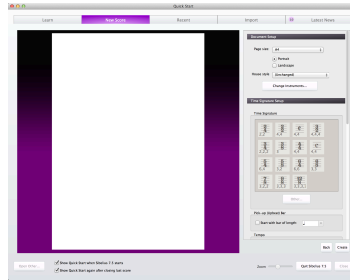
- uuden dokumentin luominen ja määrittely (mm. soittimet, sävellaji- ja tahtiosoitukset, kohotahti)
- nuottien syöttö näppäimistöltä sekä lisämerkintöjen asettaminen
- polyrytmit ja tremolo
- moniäänisen musiikin syöttö
- sidos- ja yhdyskaaret
- kertaus-, maali- ja lisämerkinnät
- kitarasointumerkkien ja -otetaulukkojen asetus
- artikulaatiot, esitysmarkinnat
- tulostuksessa tarpeettomien elementtien piilottus

Käynnistä Sibelius ja sinulle avautuu aloitusikkuna josta voit valita valmiita työpohjia (ellet näe kuvan mukaista ikkunaa, niin valitse välilehti **New Score**).

Emme käytä valmista työpohjaa vaan teemme oman soitinkokoonpanon joten *klikkaa valkoista Blank-työpohjaa*.

Olet aloittanut uuden dokumentin määrittelyn. Alkuikkunassa määrittelet nuottipaperin ja teoksesi yleisominaisuuksia.

Voit rullata oikeata palstaa. Sen kaikki vaihtoehdot näkyvät seuraavasta kuvasta (yleinen ohjeistus alla, jäljempänä tässä tehtävässä asetettavat tiedot):

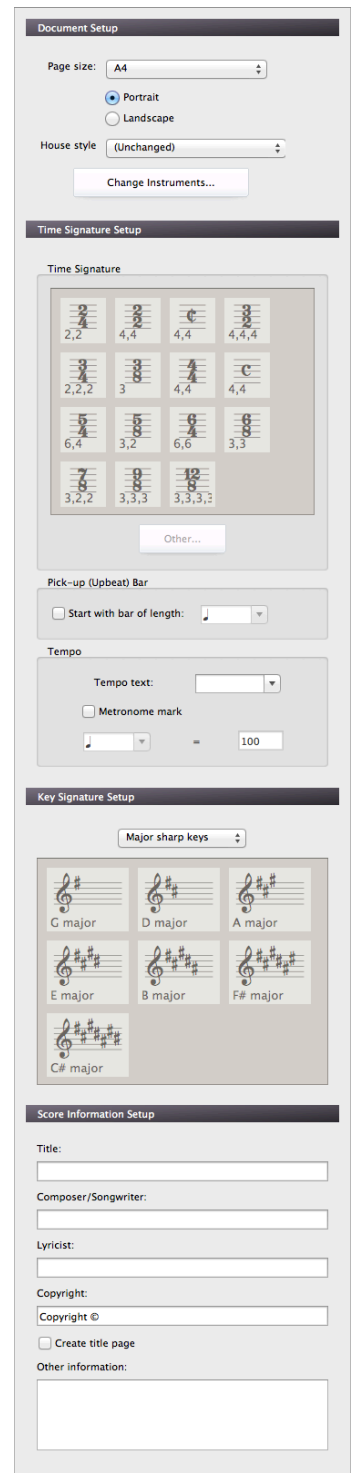
- Document Setup: määrittele paperikoko, asemointi pysty/vaaka, nuottikäsiala (jazz/klassinen), lisää/muuta soittimia partituuriin

- Time Signature Setup: määrittele tahtilaji palkituksineen (Other = erikoisuudet), määrittele kohotahdin kesto (voit yhdistellä aika-arvoja), kirjoita tempomäärittely tai valitse ponnahdusvalikosta valmis termi kielistä Italia-Ranska-Saksa-Englanti sekä lisää alkuun selventävä metronomimerkintä

- Key Signature Setup: aseta lähtösavellaji valitsemalla ristimerkkiset/alennusmerkkiset duurit/mollit

- Score Information Setup: paperille tulostettava otsikko, säveltäjä, sanoittaja, tekijänoikeusmerkintä.

Älä ruksaa "Create title page", koska siitä seuraa myöhemmin hankaluuksia. Mikäli haluat erillisen etusivun, tee se tekstinkäsittelyohjelmalla!

Tarkennetut esitäytön ohjeet

Document Setup

Paperikoko valitaan oikealta ponnahdusvalikosta ja asemointi (Portrait = pysty, Landscape = vaaka) valitaan napeilla.

a) valitse A4 ja aseta paperi vaaka-asentoon (Landscape)

House Style ponnahdusvalikosta voit vaihtaa nuottikirjoituksen ulkoasua.

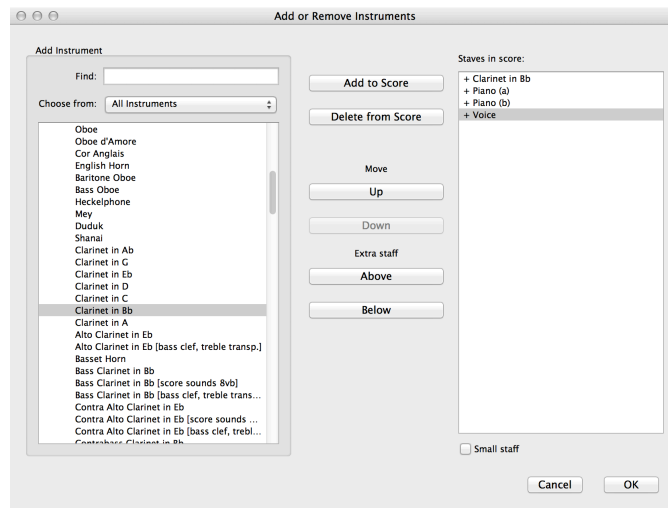
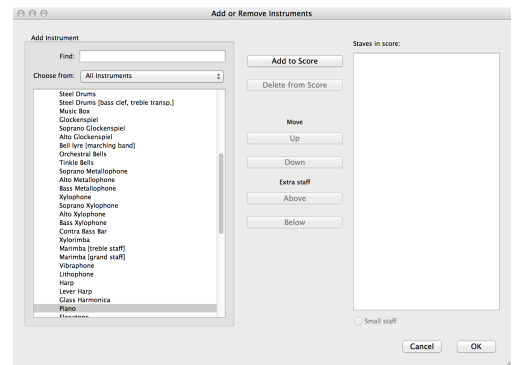
Unchanged on klassinen nuottikuva ja jokin Jazz-alkuisista vaihtoehdoista on nuottikynän jälkeä imitoiva kirjaintyyli (käytetään mm. Jazz ja BigBand notaatiossa).

Lisäämme partituuriimme uusia soittimia:

b) klikkaa painiketta "Change Instruments..."

Tässä ikkunassa valitset soittimia eri kokoonpanoista ja ryhmistä, lisäät niitä partituuriisi (**Add to Score**) sekä muutat ohjelman sinulle automaattisesti ehdottamaa viivastojen järjestystä (**Up / Down**).

c) valitse kohdasta "Choose from" "All Instruments" ja lisää partituuriisi:
Keyboards->Piano, Singers->Voice sekä Woodwind->Clarinet in Bb.

d) valitse ikkunan oikealta puolelta "Staves in score:" -sarakkeessa "Voice"

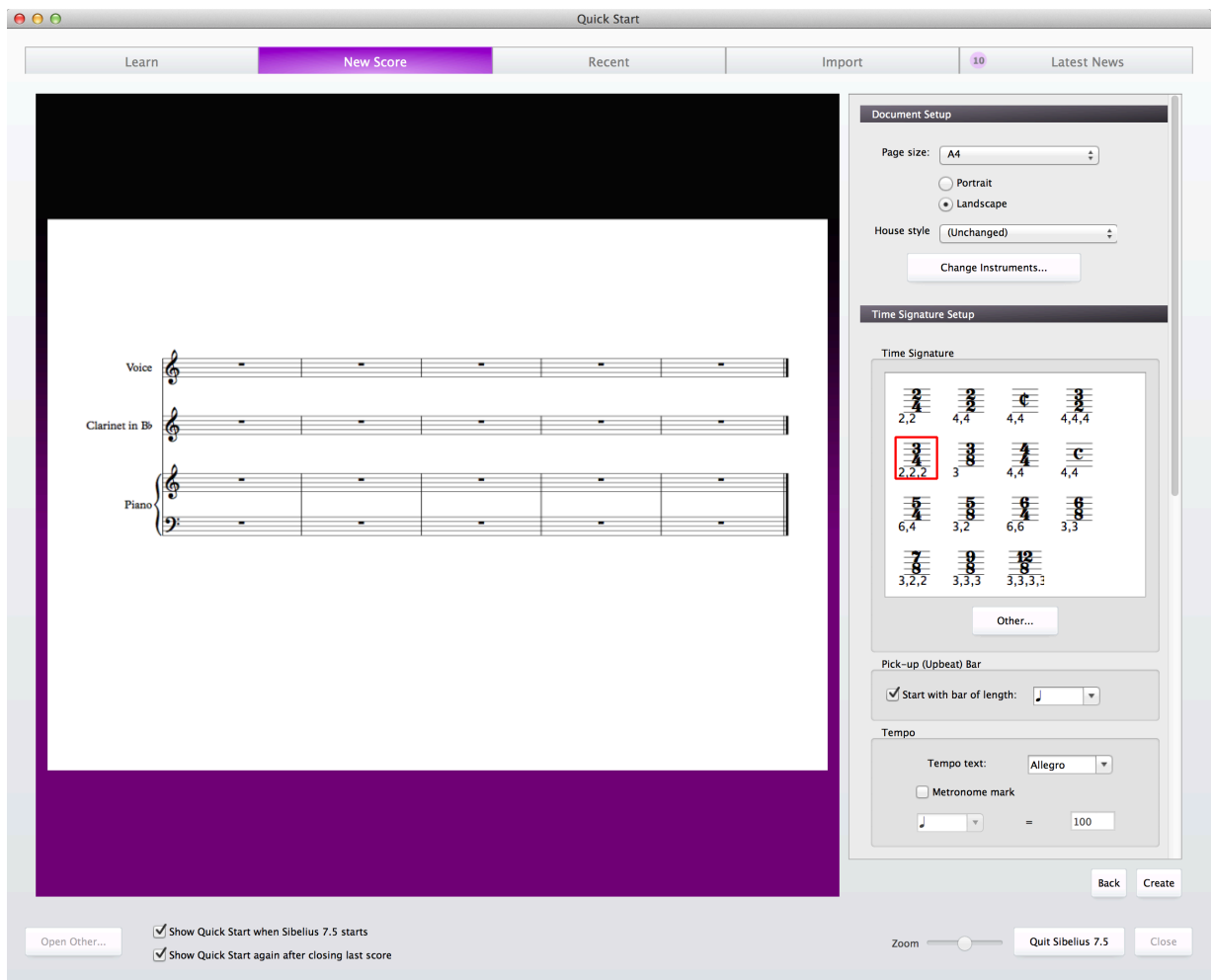
e) nosta se ylimmäksi **Up**-painikkeella.

f) paina lopuksi **OK**.

Palaat aikaisempaan näkymään josta jatkat muiden asetuksien antamista.

Time Signature Setup

Tässä osiossa asetetaan tahtilaji, mahdollinen kohotahti ja sen kesto, tempomääre ja metronomimerkintä

Aseta yllä olevat vaihtoehdot:

- paperikoko: A4
- asemointi: Landscape (vaaka)
- tahtilaji 3/4
- Pick-up (Upbeat) Bar: rasti ruutuun ja kestoksi asetat 1/4 (Start with a bar length)
- valitse Tempo text -ponnahdusvalikosta: Allegro

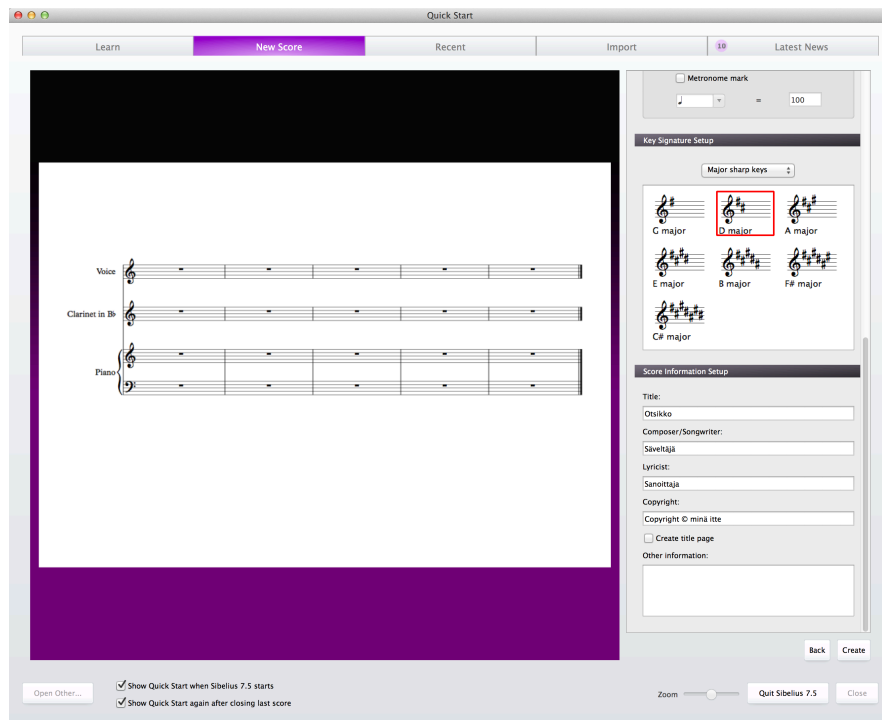
Huom.! Mikäli haluat tehdä yhdistettyjä tahtilajeja, esim. 2+3, niin osoita tahtilajiosiossa **Other**-painiketta ja kirjoita numerolaatikkoon 2+3 sekä valitse sopiva alajako. Lisäksi voit määrittellä painikkeesta **Beam and Rest Groups...** miten palkitus ryhmittelee nuotit. Paina **Cancel** jos kävit katsomassa äskeisiä vaihtoehtoja.

Huom! Kun valitset kohotahtin kestoalvikosta yhä uusia kestoja, ne summautuvat kokonaiskestoksi!

Key Signature Setup

Tämä on sävellajin määrittelyikkuna.

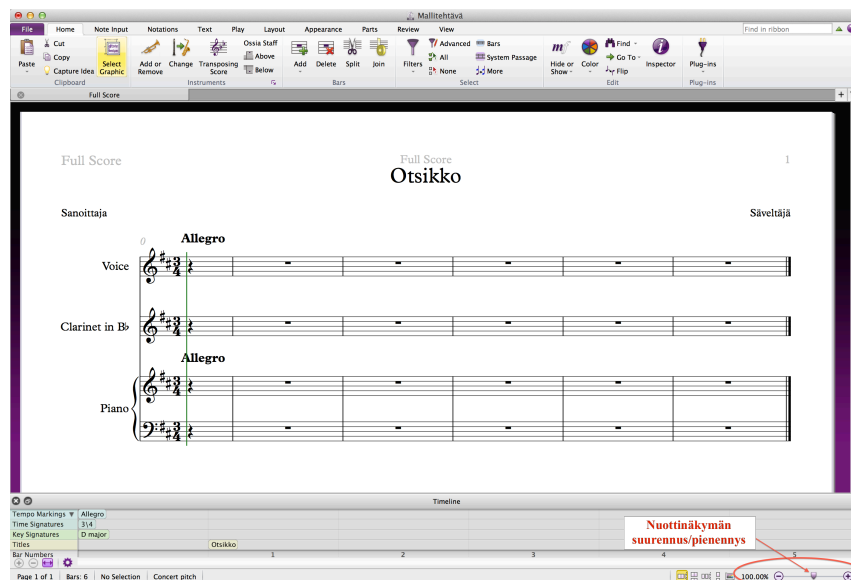
On hyvä selvittää jo etukäteen kappaleen moodi, koska Sibelius tuntee asteikon enharmoniset merkintäsäännöt. Duurilla (Major keys) ja mollilla (Minor keys) on siis eroa! (Toonikaa ja kvinttiähän ei saa alentaa).

a) valitse D major

b) kirjoita tekstikenttiin yllä olevat tiedot (Otsikko, Säveltäjä, Sanoittaja, Copyright © minä itte)

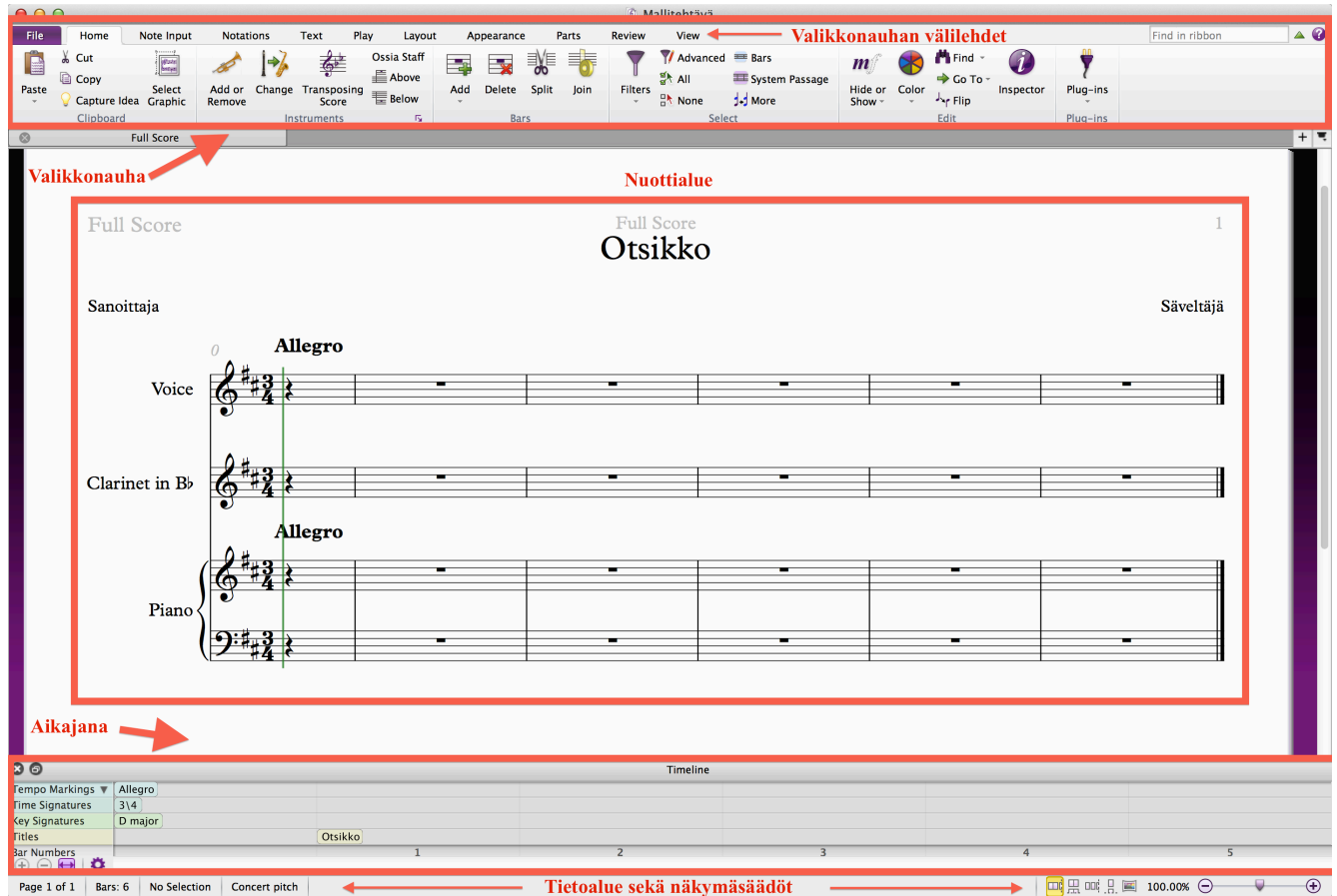
c) paina lopuksi ikkunan alareunassa olevaa "Create" painiketta ja eteesi avautuu määrittelemäsi tyhjä nuottisivu.

Huomaa alareunan aikajana sekä erittäin käyttökelpoinen nuottinäkymän suurennuksen/pienennyksen liukusäädin. Tulet tarvitsemaan tätä liukusäädintä varsinkin kun haluat asettaa elementtejä tarkasti paikoilleen.

Tallenna teoksesi (cmd-s) ja anna sille nimeksi: Mallitehtävä

Dokumentti-ikkunan osat

Ylimpänä on valikkonauha jonka välilehdiltä avataan toimintoryhmiä.

Sitten on varsinainen nuottialue jossa nuottia muokataan.

Sen alapuolella on aikajana, josta näkyy koko teoksessa olevat sävellajit, tahtilajit, tempomäärät ja harjoitusosien nimet. Lyhyissä sävellyksissä tai jos sinulla on pieni näyttöruutu, voit sulkea aikajanan sen vasemmasta ylänurkasta.

Alapalkissa on vasemmalla tietoa, jossa on mm. juuri aktivoituun elementtiin liittyvää tietoa ja oikealla on dokumentti-ikkunan katseluvalinnat sekä suurennus/pienennys -säädin.

Palaa sivulle 3 ja tee toimenpiteet kohdassa "Dokumenttipohjaiset asetukset"

Viivastojen välien säätö

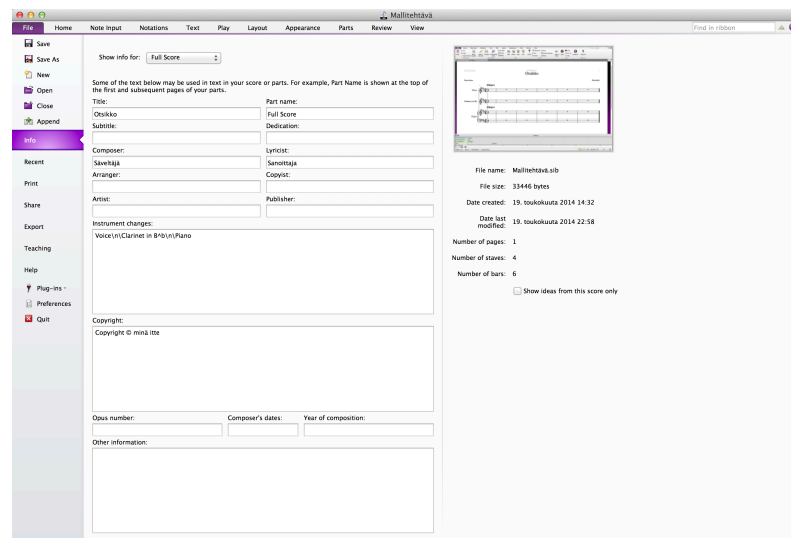
a) tartu hiirellä kiinni jostain tahdistista ja raahaa sitä ylö- tai alaspäin jolloin viivastojen välit muuttuvat. Tarvitset tätä useasti kun haluat, että nuottikuvaasi mahtuu merkkejä ja ulkoasu näyttää ilmavalta.

b) harvenna hieman viivastojen välejä.

Valikkonauhan välilehdet

Ennen kuin alamme syöttää musiikkia, tutustumme dokumentti-ikkunan valikkonauhaan ja sen välilehtiin.

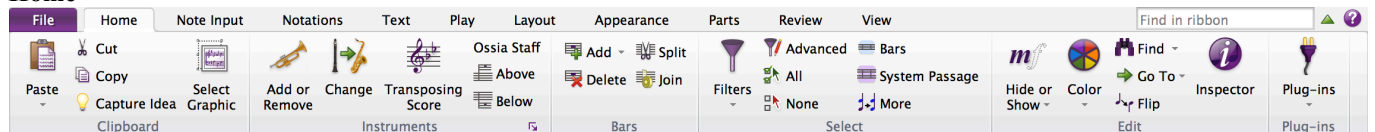
Ensimmäinen, violetti **File**-välilehti

Tätä tarvitset monasti vasta loppuvaiheessa.

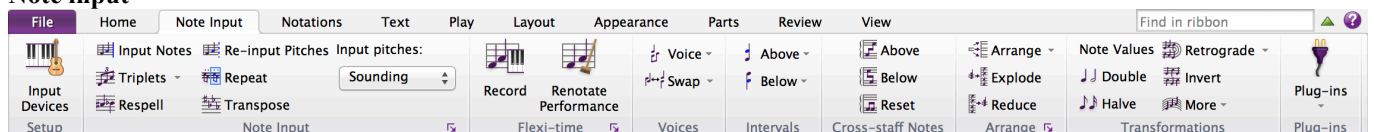
Täältä tallennat ja avaat dokumentteja, tulostat nuotin, tallennat grafiikkarajaukset ja lähetät nuotin edelleen muihin sovelluksiin.

Home

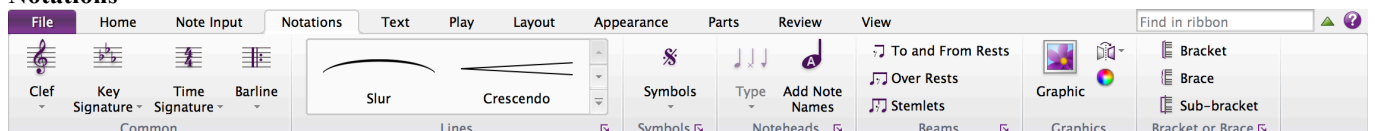
Tässä välilehdessä valitaan teoksen yleisiä ominaisuuksia kuten mm. grafiikka-alueen valinta (joka alue vieään sitten vaikkapa tekstinkäsittelyohjelmaan), lisätään ja muutetaan soittimia, asetetaan Ossia-tahteja, suodatetaan (Filters) aktivoinneista haluttu elementti (esim. aktivoidaan koko teos ja suodatetaan jäljelle vaikkapa vain lyriikka, jolle sitten voidaan tehdä jotain koko teoksen mittakaavassa). Valikkonauhan lopussa on Inspector-painike jolla saa näkyviin lisätietoa aktivoidusta elementistä.

Note input

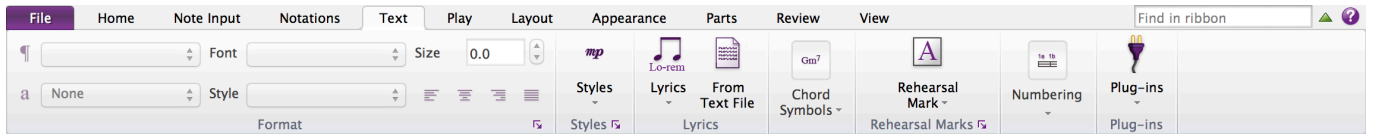
Tämä välilehti liittyy nuottien sisäänsyöttöön; mm. polyrytmit, enharmoniset vaihdokset, moniäänisyyden asetukset, viivastojen välillä kulkevat melodialinjat sekä aktivoidulle alueelle tehtävät kontrapunkitiset toiminnot (rapu ja peili).

Notations

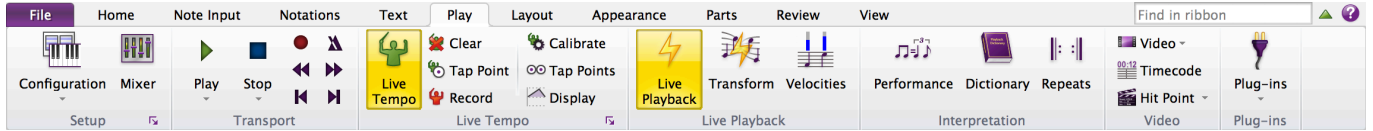
Tätä välilehteä käytetään kun kirjoitetaan nuotteihin merkkejä; mm. avaimien muutokset, sävellaji- ja tahtilajivaihdokset, tahtiosoitusten muutokset, tahtiviivojen tyyppi, erilaiset lisämerkinnät (viivoista koostuvat) sekä symbolit (mm. dal segno), liitetään kuvia nuottiarkille, määritellään akkolaadien tyyppi.

Text

Tältä välilehdeeltä hallitaan tekstityyppisten elementtien lisäämistä kuten mm. dynamiikat, lyriikat, sointumerkit ja harjoitusmerkit.

Teoksen mallisoittaminen

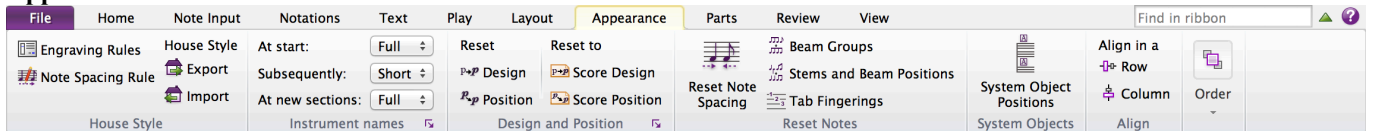
Tässä voi asettaa teoksen kuunteluun liittyviä ominaisuuksia; mm. samplekirjastot, miksaus, soiton ohjaus.

Layout - aseointi

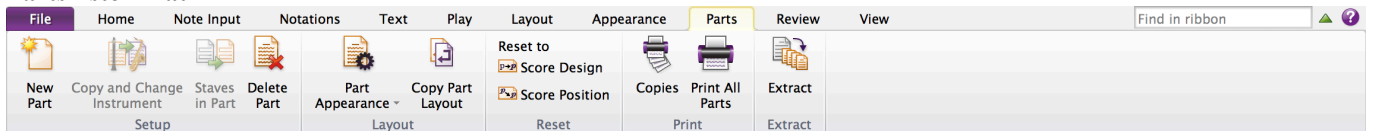
Tässä muokataan nuotikuvaa; mm. viivastojen koko, optimointi (poistetaan tarpeettomat kohdat).

Appearance - ulkoasu

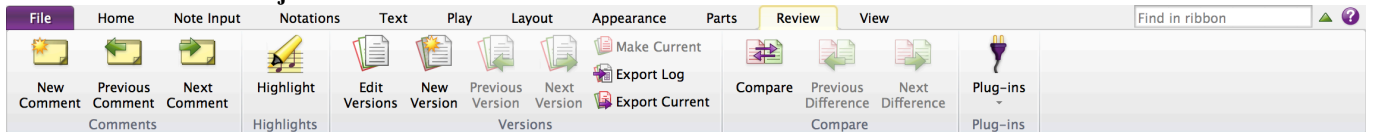
Visuaaliset hienosäädöt; mm. nuotikirjasimiston vaihto (klassinen/jazz)

Parts - stemmat

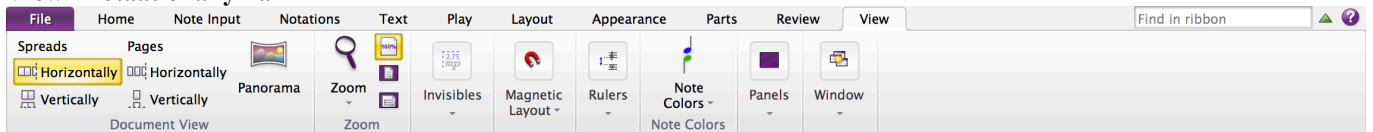
Partituurin stemmojen säätöä.

Review - kommentointi ja versiohallinta

Täällä voit sisällyttää kommentteja teokseesi (esim. kapellimestarille, äänittäjälle, solistille) ja voit tehdä samasta teoksesta useampia versioita.

View - notaationäkymä

Tämän välilehden valinnat liittyvät työstettävän teoksen tietokoneikkunassa olevaan näkymään.

Nuottien syöttäminen

Sibeliuksessa on useita eri tapoja syöttää musiikkia viivastolle.

Nuottien syöttämisen peruslogiikka on: *ensin kesto, sitten sävel*.
Toista äskeistä lausetta samalla hytkyen. Se virkistää!

Yleisimpiä syöttötapoja ovat näppäimistösyöttö sekä askelsyöttö Midi-koskettimistolta.

Sibeliukseen voi myös soittaa metronomitoiminnon avulla musiikkia suoraan MIDI-koskettimistolta, mutta silloin tulee monasti tehneeksi virheitä joiden korjaamiseen menee kohtuuttomasti aikaa. Tietysti tuolloin tarvitaan myös MIDI-koskettimisto jota voi olla hankala käyttää taksissa, linja-autossa, lentokoneessa ja vasitenkin laiturin nokassa.

Mikäli sinulla on valmiina jostain saatu MIDI-tiedosto (.mid pääte), niin Sibelius osaa myös nuotintaa sen. Usein sovituksen runko tehdäänkin Band-In-A-Box ohjelmalla tai sekvensserillä ja niistä taltioitu musiikki tuodaan Sibeliukseen MIDI-tiedostomuodossa (lähettävän ohjelman File valikosta / Export as MIDI-file). Vараudu kuitenkin korjaamaan notaatiota mikäli et ole etukäteen kvantisoinut tuomaasi MIDI-tiedostoa (alut ja loput).

Periaatteessa Sibeliukseen voi myös tuoda skannattua musiikkia, mutta siinä on usein niin paljon korjattavaa, että on helpompaa tuottaa stemmat itse.

Midi-askelsyötössä valitaan ensin nuotin (soinnun) kesto numeronäppäimistöltä ja sitten soitetaan säveltä (-iä) vastaava (-t) Midi-kosketin (-met). *Tauko tuotetaan painamalla numeronäppäimistön nollaa (ensin kesto ja sitten num-nolla).*
Emme perehdy tässä oppaassa tähän syöttötekniikkaan.

Näppäimistösyötössä annetaan heti keston jälkeen näppäimistöltä juurisävelen nimi (**a, b, c, d, e, f, g**). Ohjelma kirjoittaa annetun kestoisien nuotin edellisen nuotin oikealle puolelle. Tahteja syntyy automaattisesti lisää!

Nuoli ylös/alas askeltaa äskeistä nuottia ylö/alas mikäli tarpeen. Mikäli oktaaviala on väärä, kannattaa juuri syötetty nuotti korjata välittömästi cmd-ylös/-alasnäppäimillä. Sitten taas jatketaan syöttämistä (ensin kesto sitten sävel).

Sointuja saadaan lisäämällä intervaleja päällekkäin äskeiselle sävelelle joko ylöspäin (kirjoitusnäppäimistön numerot) tai alaspäin (kirjoitusnäppäimistöltä vaihto-numerot).

Tauko tuotetaan painamalla numeronäppäimistön nollaa (ensin kesto ja sitten num-nolla).

Tässä oppaassa syötämme koko kappaleen nuotit käyttämällä näppäimistösyöttöä!

Aloittakaamme varsinaisen nuottien syöttäminen!

Laulustemma

Aiheita: nuotinnuksen aloitus, kestot, tauot sekä nuottien korjaus

a) osoita nuolella laulustemman ensimmäistä kokonaista tahtia (viivaston sisällä).
Tahti aktivoituu, josta palautteena sininen kehys.

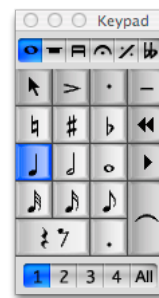

b) nuottien syöttö aloitetaan aina painamalla aktivoinnin jälkeen näppäimistöä **n**-kirjainta (tai valitaan välilehdeltä Note Input/Input Notes).

Tahtiin ilmestyy alkuun paikkaosoitin ja vietyäsi hiiren osoittimen tahtiin, ilmestyy sen kohdalle "haamunuotti" jonka avulla voisi olla helppo klikkailla nuotteja. Emme kuitenkaan tässä klikkaile nuotteja vaan käytämme näppäimistöä.

Tarkista, että Keypad-paletissa on kahdeksasosanuotti sinisenä, mikäli ei ole, paina numeronnäppäimistön numeroa 4 (jäljempänä num-4).

c) kirjoita rauhallisesti seuraavat kirjaimet tietokoneen kirjoitusnäppäimistöltä: **d e d**
Jos mokasit, niin cmd-z pelastaa!

Neljäsosanuotit ilmestyvät viivastolle ja pystykursori siirtyy koko ajan eteenpäin osoittaen tulevan nuotin/tauon paikan.

d) jäämme hetkeksi tähän, älä tee mitään vaan lue eteenpäin

Mikäli teet korkeusvirheen, voit vielä korjata äskeistä nuottia nuoli-ylös ja nuoli-alas näppäimillä (kokeile).

Kestovirhe korjataan poistumalla syöttötilasta esc-näppäimellä (harjoitellaan kohta!

Älä korjaa nuottivirhettä delete-näppäimellä!²

² Deletoitu nuotti muuttuu ensin tauoksi ja vielä kerran deletoitessa tauko muuttuu näkymättömäksi!

Klarinettistemma

Aiheita: Etuhele ja polyrytmi

Yhtyeemme klarinetti on Bb-vireinen, eli lopullisessa partituurissa se näytetään transponoituna.

Kirjoitamme kuitenkin klarinetin soivassa korkeudessaan koska se on helpompaa.

Ennen tulostamista muutamme sen sitten transponoituun muotoon (välilehti Home ja sieltä Transposing Score).

Huomaa, että klarinetin stemmassa on etuhele sekä myöhemmin polyrytmejä.

a) klikkaa kohotahtiin, se muuttuu siniseksi, aseta seuraavat kestot ovat neljäsosiksi (num-4) ja paina n-kirjainta (= aloitat notaation).

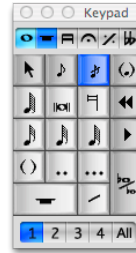
b) kirjoita kohotahtiin ensimmäinen sävelnimi eli: **a**

Seuraavaksi kirjoitamme etuhelenuotin.

Se saadaan Keypadin toiselta välilehdeltä.

c) valitse toinen välilehti joko klikkaamalla Keypadissa tai mieluiten painamalla num-+ (joka näyttää seuraavia välilehtiä).

d) kirjoita etuhelenuotti joko klikkaamalla sitä tai mieluiten näppäimellä num-/-.

d) kirjoita sävelnimi **c** ja nuottiin ilmestyy etuhelenuotti.

e) vapautamme etuhelevalinnan näppäämällä num-/- ja palaamme Keypadin normaaliin kestonäkymään painamalla num-miinus. Tuo num-miinus pomppaa vaikka kuinka kaukaa aina kestonäkymään.

Huomaa, että näillä muilla välilehdillä valitut lisäominaisuudet ovat voimassa niin pitkään kunnes vapautat ne.

Ne ovat ikäänkuin valokatkaisijoita eli ne ovat joko päällä tai poissa päältä. Tulet monasti unohtamaan niiden lisukkeiden poistamisen, mutta nuotissa sen näet heti. Elämä opettaa (koulu ei).

Seuraavaksi joudumme kirjoittamaan trioliryhmiä.

Kaikki polyrytmit (poikkeusjaot) syötetään siten, että aluksi kirjoitetaan ensimmäinen nuotti polyrytmittömänä, tavallisena kestonä ja sitten annetaan polyrytmikomento (cmd-numero, jossa numero on 2-9). Näin kestot muuttuvat polyrytmiryhmäksi ja Sibelius laskee itse koska polyrytmi on täynnä.

Polyrytmi asetetaan antamalla ensin normaalikesto ja painamalla sitten cmd-"polynumeroa"

Ensimmäisen trioliryhmän syöttö:

a) vaihda kestoksi kahdeksasosa painamalla num-3

b) syötä trioliryhmän ensimmäinen nuotti kirjoittamalla : **f**

c) tee nuoteista trioliryhmä painamalla cmd-3 jolloin tahtiin ilmestyy tauollinen trioliryhmä

d) kirjoita loput kaksi sävelnimeä: **e f**

Toisen trioliryhmän syöttö:

a) syötä trioliryhmän ensimmäinen nuotti kirjoittamalla : **g** (kahdeksasosahan on edelleen voimassa)

b) tee nuoteista trioliryhmä painamalla cmd-3

c) kirjoita loput kaksi sävelnimeä: **f g**

d) anna uudeksi kestoksi num-4 ja kirjoita sävelnimet: **a b a g**

e) vaihda kestoksi num-5 ja kirjoita sävelnimi **f**

f) vaihda kestoksi num-4 ja kirjoita sävelnimi **a**

Pianon stemma

Aiheita: intervallit, soinnut, tremolo, polyfonia, yhdyskaari

Pianostemma kirjoitetaan rivi (käsi) kerrallaan. Aloitamme ylemmästä eli oikean käden viivastosta.

Älä hermostu virheistä, vain kestovirheet täytyy korjata heti. Muutenhan koko stemma alkaa mennä pois synkasta.

Koska sormisoittajilla on sormia kosolti, on heillä tapana painella niitä holtittomasti ja runsaasti. Tietämättään he tuottavat polyfonista musiikkia.

Sormintasoittimissa (piano, urut, cembalo jne.) kannattaa siis aina tarkistaa etukäteen, onko satsi yksi- vaiko moniäänistä.

Eli homofoniaa vaiko polyfoniaa.

Pikaisen analyysin tuloksena huomaamme, että oikean käden satsi on yksiäänistä, homofonista, eli siellä ei ole erikestoisia nuotteja päällekkäin. Vasemmassa kädessä taas on paikoitellen kaksiaäänistä satsia (= eri kestoja päällekkäin).

a) klikkaa oikean käden ensimmäistä kokonaista tahtia ja paina n-kirjainta (= aloitat nuotintamisen).

Aseta aloituskestoksi pisteellinen puolinuotti

b) paina num-5 jonka jälkeen vielä numeronäppäimistön pilkkua (= pisteellinen puolinuotti).

Numeronäppäimistön pilkku (eurooppalaisessa standardissa) on samalla paikalla kuin amerikkalaisen numeronäppäimistön piste.

Annettuasi peruskeston saat lisättyä siihen pisteen painamalla num-,

Tuo kestopistekin täytyy muistaa ottaa pois päältä ellei varsinainen kesto muutu (jolloin se poistuu itseksensä).

Pianosatsissa on päällekkäisiä säveliä. Ne saadaan antamalla alempi sävel ja painamalla kirjoitusnäppäimistön vaakanumeroriviltä lisättävän intervallin numero.

Sointuja voi rakentaa näpyttämällä eri intervallinumeroita, uusi tulee aina edellisen päälle. (Esim. kolmisointu on 3 3 ja sekstisointu on 3 4).

c) kirjoita ensimmäinen pisteellinen sävelnimi: **f** ja paina sitten numeroriviltä 6

d) jatka kirjoittamalla sävelnimi **d** ja paina sitten numeroriviltä 5

Huomaa, että mikäli annoit vahingossa numeroriviltä väärän numeron, on juuri antamasi numerosävel vielä aktiivinen eli sitä voi muuttaa nuoliylös/-alas näppäimillä.

e) ota pilkku pois päältä num-, ja kirjoita sävelnimi **e** sekä numeroriviltä 3

f) vaihda kestoksi num-4 ja anna sävelnimi **e** sekä numeroriviltä 5

g) kestoksi num-5, säveleksi **f** ja numeroriviltä 3

h) kesto num-4, sävel **e** ja numeroriviltä 6

Tremolon kirjoittaminen

Tremolo on graafinen kummajainen. Tahtiinhan tulee vaakasuoraan enemmän kestoja kuin tahtiosoitus sallisi.

Tremolotahti tehdään aluksi rytmisesti tasaiseksi ja sitten myöhemmin se muutetaan näyttämään tremolokuvioita.

Kuulostaa monimutkaiselta, mutta ei sitä ole.

Koska tremolotahti täytetään yleensä vaakasuoraan tasaiseksi, niin meidän täytyy ensin miettiä, mitkä kaksi kestoja täyttävät 3/4 tahtimme vaakasuoraan tasaisesti. Ratkaisuna on peräkkäiset pisteelliset neljäsosanuotit.

a) vaihda kestoksi num-4 sekä num-,

b) kirjoita sävelnimet: **g b**

Nyt on tahtimme täytetty tasaisesti ja jatkamme kappaleen kirjoittamista koska teemme tremolon myöhemmin.

c) kirjoitamme vielä viimeisen nuotin eli vaihda kestoksi num-5 ja kirjoita sävelnimi **f** sekä numeroriviltä 6

d) poistu syöttö- ja muokkaustilasta painamalla esc-näppäintä kahdesti (ainakin ;-)

Tremolon visuaalisen ulkoasun asettaminen

Korjaamme tremolotahdin näyttämään tremololta.

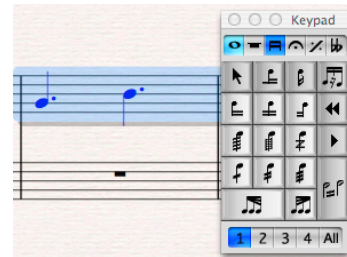
Toiseksi viimeinen tahti oli nyt seuraavan näköinen:

Muutamme tahdin näyttämään tremolonotaatiolta.

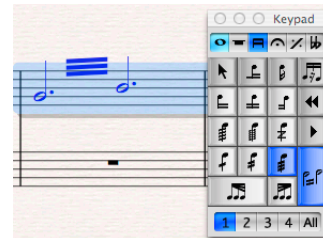
a) aktivoimme tahdin klikkaamalla sitä ja se tulee siniseksi.

b) valitsemme Keypad-paletissa kolmannen välilehden:

c) painamme numeronäppäimistön enter-näppäintä. Tahti muuttui tremolotahdiksi.

d) asetamme tremolopalkkien määrän painamalla num-3 (= kolme viivaa).

Voila! Tremolohässäkkä on valmis

e) palaamme perustilaan (2 x esc) ja palautamme Keypad-näkymän takaisin ensimmäiselle välilehdelle (num-miinus).

Tallenna teoksesi ja soita kaverille kehuaksesi...

Pianosatsin vasemman käden polyfoninen notaatio

Vasemmassa kädessä on muutamissa tahdeissa kaksiäänistä satsia. Jaamme ne kahdelle äänelle eli voice-1 ja voice-2.

Yleensä ylempi ääni on voice-1, mutta esim. fuugissa voi ensimmäinen ääni alkaakin altossa, joten kannattaa harkita miten voice-numeroiteja käyttää.

a) klikka vasemman käden ensimmäisessä kokonaisessa tahdissa ja paina n-kirjainta.

Sibelius nuotintaa oletusarvoisesti voice-1:llä ja siksi kursorin väri on sininen.
Koska kirjoitamme vasemman käden satsin ylempää melodiaa, ei meidän tarvitse vielä vaihtaa voicea.

Ensimmäinen soitettava nuotti on kestoltaan yhdyskaarella sidottu nuotti:

a) kestoksi num-5 ja num-, (pisteellinen puolinuotti), kirjoita sävelnimi **d**

Yhdyskaari jatkaa juuri kirjoitettua kestoja seuraavaan nuottiin.

Kirjoitettua äsken yhdysparin ensimmäisen nuotin

b) painamme numeronäppäimistön enter-näppäintä; se lisää nuottiin yhdyskaaren

Muista, että yhdyskaari on keston liittyvä notaatio; nuotit ovat aina saman korkuisia!

c) koska seuraavan nuotin kesto on sama, kirjoita taas sävelnimi **d**

Nyt molemmat nuotit muodostavat yhdistetyn keston. Yhdyskaaren oikea käyttö on tärkeä mm. sanojen tavutuksissa.

d) vaihda kestoksi num-5 (tai piste pois num-,) ja kirjoita sävelnimi **b**

e) kestoksi num-5 ja säveleksi **e**

Huomaa, että seuraava tahti on homofoninen; siinä ei ole eri kestoja päällekkäin!

f) anna kestoksi num-5 ja säveleksi **a**

Tuo sävel tulikin oktaavia korkeammalle! Tämä johtuu siitä, että Sibelius nuotintaa aina lähimmän sävelen!

g) korjaa äsken sävel oktaavia alemmaksi painamalla cmd-nuolialas.

h) lisää kvartti-intervalli painamalla numeroriviltä 4

i) vaihda kestoksi num-4, säveleksi **a** ja numeroriviltä intervalliksi 5

Seuraava tahti on polyfoninen (eri kestoja päällekkäin)! Jatkamme ylemmän, eli nykyisen voice-1, kirjoittamista.

j) kestoksi num-5, sävelnimeksi **e** korjaa oktaavilla ylöspäin (cmd-nuoliylös)

k) kestoksi num-4 ja sävelnimeksi **a** korjaa oktaavilla alaspäin (cmd-nuolialas)

Seuraava tahti on taas homofoninen.

l) kestoksi num-5, sävelnimeksi **d** ja korjataa cmd-nuolialas ja intervalliksi numeroriviltä 5

Palaa perustilaan esc, esc ja **tallenna!**

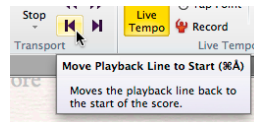

Kertausmerkit ja maalit

Nyt kannattaa oikokuunnella teos (ilman kertauksia).

a) valitse välilehti Play ja sieltä komento Play (vihreä kolmio). Kun kappale on soinut, se pysähtyy loppuun.

Alkuun pääset painamalla rewind painiketta:

Kertausmerkit

a) valitse valikkonauhan välilehti Notations ja sieltä Barline-valikosta Start Repeat.

b) klikkaa sitten syöttönuolella ensimmäisessä tahdissa tahtiviivan lähellä.

c) juuri syöttämäsi alkukertausmerkki on vielä aktiivinen, joten kiinnitä se pysyvästi paikalleen poistumalla syöttötilasta näppämällä esc. Joudut aina palaamaan esc:illä kun olet asettanut jotain syöttötilassa.

d) valitse Barline-valikosta End Repeat ja klikkaa se neljännen tahdin loppupuolelle. *Kertausmerkkejä poistetaan klikkaamalla niitä ja painamalla delete-näppäintä.*

Maalit

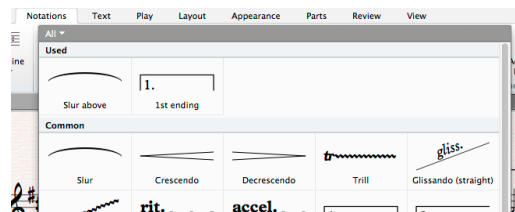
Välilehdellä Notations on Lines-alue (mikäli näyttösi on leveähkö). Sen oikealla puolella olevista pikkunuolista voi vaihtaa sisältöä. Monasti on kätevää klikata pientä alaspäin osoittavaa tuplakolmiota, koska silloin avautuu koko valintaikkuna.

Avautuneen valintaikkunan saa suljettua esc-näppäimellä!

Viivakuviot piirretään siten, että klikataan hiirellä jossain kohdassa ja jätetään hiiren painike alas ja vedetään loppupaikkaan jossa hiiren painike vapautetaan.

Tätä toimintoa kutsutaan monasti raahaamiseksi tai maalimiseksi.

a) valitse ykkösmaalikuvio (1st ending) ja vedä se kolmannen ja neljännen tahdin päälle.

Maali poistetaan klikkaamalla sitä ja painamalla delete-näppäintä.

b) valitse ja vedä kakkosmaali paikalleen (vain yhden tahdin mittaiseksi).

Siistimme partituuria

- klikkaa pianistin Allegro sanaa ja poista se Delete-näppäimellä
- tee samoin myös pianistin ykkös- ja kakkosmaaleille
- tuplaklikkaa viivastojen nimiä ja muuta ne muotoon: Voc, Cl Bb, Pno

Esitysmerkkien lisäys

Aiheita: sidekaari ja voimakkuuden muutos, artikulaatio, lyriikka, sointumerkki, otelautakuvio

Sidekaari

Teemme aluksi klarinetille kaksi legato- eli sidekaarta.

Sidekaarien piirtäminen aloitetaan joko klikkaamalla ensimmäisen nuotin nuppia ja painamalla kirjainta s (= slur, sidekaari) tai valitsemalla valikkonauhan Notations välilehdeltä Lines (ja sieltä kaari).

- klikkaa klarinetin kolmannen tahdin nuottia b ja se aktivoituu (muuttuu siniseksi koska on voice-1).
- paina s-kirjainta. Saat kaaren kahden vierekkäisen nuotin väliin.

Juuri luodun, aktiivisen sidekaaren pituutta lisätään painamalla välilyöntinäppäintä.

Mikäli huristeltiin kiireessä liian pitkälle, niin kaari lyhenee vaihto-välilyönnillä.

- laajenna välilyönnillä sidekaaren pituutta sopivaksi

- lopeta kaaren piirto esc-näppäimellä.

- klikkaa klarinetin kvartolin, ensimmäistä säveltä **b** ja näpäytä s-kirjainta. Laajenna kaari paikalleen.

Lisäämme myös pianistille vasempaan käteen pari kaarta.

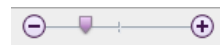
- klikkaa pianistin vasemman käden alinta nuottia tahdissa kolme (vihreä koska on voice-2).
- paina s-kirjainta ja laajenna kaarta välilyönnillä.

Mitä ihmettä?! Kaarihan pomppaa yhden tahdin yli!

Tietysti se pomppaa, koska tämä kaari kuuluu voice-2:een ja se pyrkii liittämään vain voice-2:n nuotteja.

- nyt joudut tarttumaan hiirellä kaaren loppupisteeseen ja raahaamaan sitä oikealle paikalle.

Mikäli et onnistu osumaan kaaren lopussa olevaan tartuntaneliöön (klikkaa kaarta jos aktivointi häipyi), on sinun suurennettava kuvaruutunäkymää suuremmaksi ikkunan oikeassa alanurkassa olevalla liikusäätimellä.

- siirrettyäsi vihdoinkin tuon tottelemattoman voice-2 kaaren päätepisteeseen voice-1 nuotin kohdalle, paina esc.

- syötä pianistin vasemman käden viimeinen kaari mallitehtävän mukaisesti.

Voit aina jälkeenpäin muuttaa kaaren pituutta ja muotoa osoittamalla sitä jolloin siihen ilmestyy pieniä tartuntaneliöitä.

Kaari poistetaan osoittamalla sitä ja painamalla delete-näppäintä.

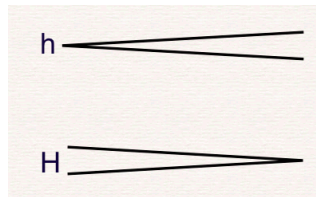
Pianiston oikean käden kolmannessa tahdissa on hämmentävä kaari; onko se sidekaari vaiko yhdyskaari?

En minä tiedä! Mutta koska peukalonuottiin ei liitetä laulustemmaa, niin voimme piirtää sen joko yhdyskaarena (klikkaa ensimmäistä alemmaa puolinuottia e ja paina num-enter) tai sidekaarena (klikkaa ensimmäistä alemmaa puolinuottia e ja paina kirjainta s). Valinta on sinun.

Crescendo- ja decrescendoviivat eli voimakkuuden muutos

Voimakkuuden lisääntymis- ja vähentymisviivat muistuttavat kivikauden aikaisia naisten hiuspinnettä. Tästä syystä niitä kutsutaan englanniksi hairpin, hiuspinni.

Juuri siksi myös näppäinkomento on kirjain h tai H riippuen mistä voimakkuudesta aloitetaan.

Muutoin voimakkuusviivat tuotetaan samalla tavalla kuin sidekaaret; klikkaa aloitusnuottia, anna komentokirjain ja venytä välilyönnillä.

Lisäämme kappaleen kahteen viimeiseen tahtiin voimistumismerkkiä kaikille soittimille.

Samalla käytämme kätevää monistamismetodia, siitä lisää jäljempänä...

- klikkaa klarinetistin kakkosmaalin ensimmäistä nuottia b
- paina h-kirjainta (koska hiuspinni alkaa hiljaa).
- venytä crescendoa painamalla välilyöntinäppäintä 4 kertaa (jos meni pitkäksi, vaihto-välilyönti).
- paina lopuksi esc jotta merkki asettuu paikalleen.

Nuottikirjoitussääntöjen mukaisesti merkki piirrettiin viivaston yläpuolelle, mutta me haluamme sen alapuolelle.

- tartu crescendo-merkistä keskeltä ja raahaa se viivaston alapuolelle. Huomaa, että merkin alussa on harmaa pilkkuviiva joka osoittaa mihin riviin tuo merkki kuuluu (eli mihin stemmaan se soittaessa vaikuttaa).

Muillakin viivastoilla tarvitaan tuota merkkiä ja vielä saman mittaisena: kannattaa siis monistaa.

Monistaminen Sibelius-ohjelmassa on yksinkertaista;

kun jokin elementti on aktiivinen, niin alt-klikataan jossain muualla ja elementti monistuu klikkauskohtaan.

- äskeinen crescendomme on vielä aktiivinen (mikäli ei ole, klikkaa sitä)
- alt-klikkaa klarinettistemman vastaavassa kohdassa
- alt-klikkaa pianistin oikean käden alapuolella ja
- alt-klikkaa myös pianistin vasemman käden alapuolella (jotta soittaessa tämäkin kuuluisi)

Koska pianistin vasemman käden merkinnän ei tarvitse näkyä painetussa nuotissa, mutta soittaessa tuo tehoste täytyy kuulua, niin piilotamme vasemman käden crescendoviivan.

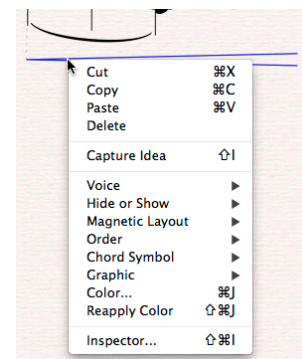
Elementin piilottaminen

- mikäli alin crescendo on aktiivinen (jos ei, klikkaa sitä) niin paina jossain sinisen viivan kohdalla hiiren kakkospainikkeella (Mac OS: ctrl-klikkaa). Saat esiin tuolle elementille sopivan ponnahdusvalikon.

- valitse ponnahdusvalikosta Hide or Show / Hide or Show

Piilotit juuri elementin painetusta nuotista!

Tätä toimintoa joudut käyttämään usein. Paina siis mieleesi edelliset kohdat!

Artikulaatiomerkit

Aiheita: staccato, dynamiikka, fraseeraus jne.

Klarinettistemmassa on staccatopisteitä. Olisimme voineet asettaa ne jo sisäänkyttövaiheessa mutta notaation kannalta on sujuvampaa lisätä niitä myöhemmin.

Staccato yms. artikulaatiomerkit löytyvät Keypadin ensimmäiseltä, kestojen välilehdeltä. Harvemmin tarvittavia merkkejä löytyy muilta välilehdiltä.

Nuottikohtaiset artikulaatiot syötetään (ja poistetaan) periaatteella; aktivoi nuotti (nuotit) ja paina num-näppäimistöltä vastaavaa merkkiä.

Lisäämme staccatot klarinetilte kahdella tavalla: yksittäissyöttönä ja massasyöttönä.

Staccato

Yksittäissyöttö

- klikkaa klarinetin ensimmäisen tahdin ylintä d nuottia ja se aktivoituu
- paina num-/ ja nuottiin lisätiin staccatopiste (saat sen pois painamalla num-/ uudestaan)
- aktivoi seuraava nuotti nuoli-oikealle näppäimellä
- toista edellisiä kohtia b...c lopettaen kun tahdin kolme nuottia omaavat staccatopisteen
- paina esc (lopeta syöttö)

Massasyöttö

Joskus merkintöjä tarvitaan paljon. Silloin kannattaa aktivoida laajempia alueita joiden sisältämiin elementteihin kohdistetaan lisäykset yhdellä kertaa.

Katso alueiden laajentamiset ja useamman elementin aktivoinnit sivulta 4!

- klikkaa klarinetin tahtia 2 (viivaston sisällä muttei minkään elementin päällä) ja tahti aktivoituu
- paina num-/ ja kaikkiin nuotteihin lisätiin staccatopiste
- poistetaan viimeisestä nuotista staccatopiste seuraavasti: paina esc, klikkaa viimeistä nuottia ja paina num-/
- paina esc (lopeta syöttö)

Fermaatti

Lisäämme viimeisiin tahteihin fermaatit

- klikkaa laulustemman viimeistä nuottia
- cmd-klikkaa klarinetin sekä pianon molempien käsien nuotteja (ylimpiä), kaikki aktivoituvat
- siirry Keypadin neljännelle välilehdelle (paina kolme kertaa num-plus)
- paina num-1, kaikkialle ilmestyi fermaatti
- paina esc (lopeta syöttö)
- paina num-miinus ja näet taas Keypadin ensimmäisen välilehden

Lisäämme vielä dynamiikkamerkit (expression, cmd-e)

Valikkonauhan välilehden Text valikosta Styles löydät monia tekstuaalisia merkintöjä.

Dynamiikkamerkkejä tarvitaan tosi usein ja on ehkä hyvä muistaa niiden näppäinlyhenne: cmd-e

- olethan painanut esc-näppäintä (ihan vain varmuuden vuoksi ;-)
- paina cmd-e tai valitse välilehden Text valikon Styles ikkunasta Expression
- klikkaa laulustemman kohotahdin alapuolelle ja viivaston yläpuolelle (!) ilmestyy vilkkuva kursori
- Voisit nyt kirjoittaa näppäimistöltä haluamasi tekstin, mutta on tyylikkäämpi tapa
- klikkaa hiiren kakkospainiketta (Mac OS X: ctrl-klik) ja avaat tälle työkalulle tehdyn ponahdusvalikon
- josta voitkin valita **mf**
- paina esc ja raahaa tekemäsi dynamiikkamerkintä ensimmäisen tahdin alapuolelle
- paina esc
- toista edelliset kohdat b...g klarinetilte (**mf**) sekä pianon molemmille käsille (**mp**)!
- piilota pianon vasemman käden **mp** koska sitä ei tarvitse tulostaa paperille (ks. edellisen sivun alaosa).

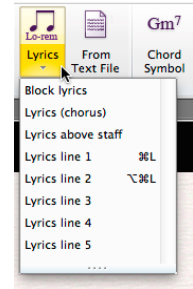
Viimeiseen tahtiin laitamme **f** merkin seuraavasti

- syötä dynamiikkamerkki laulun viimeiselle nuotille ja raahaa se sitten viivaston alapuolelle
- mikäli juuri tekemäsi **f** ei ole sininen, niin klikkaa sitä ja se aktivoituu
- monista merkki alt-klikkaamalla muille riveille (pianon molemmille käsille!)
- piilota pianon vasemman käden **f** jottei se tulostu (mutta vaikuttaa kuunnellessamme)

Tallenna ja levähdä!

Lyriikka eli laulun sanat (cmd-l)

Valikkonauhan välilehdeltä Text löytyy Lyrics valikko.

a) valitse sieltä Lyrics line 1 ja klikkaa laulustemman ensimmäisen tahdin alapuolella Sibelius osaa automaattisesti jakaa tavuviivojen ja välilyöntien mukaan tavut/sanat nuottien alle.

b) kirjoita seuraava teksti (tarkkaan): Sib-bel-lä teh-tä-vän nuo-tin-nan tän. tu-los-tan myös. Mikäli teet virheen voit aina jälkeempään tuplaklikata itsesi tavun sisään ja korjata, tai aloittaa kaiken alusta.

c) paina esc

Kitarasointumerkkien lisäys (cmd-k)

Samaiselta Text välilehdeltä löytyy valikko Chord Symbol (ks. edellinen kuva).

Aikaisemmin, sivulla 3, poistimme sointumerkkien kitaraviivastopakon, voimme nyt laittaa niitä minne vaan. Sointumerkit ovat älykkäitä eli seuraavat automaattisesti sävellajia mikäli vaihdat sitä.

Asetamme sointumerkit ja muutaman otelautamerkin pianon oikean käden viivastolle.

a) paina joko cmd-k tai valitse Text/Chord Symbol ja klikkaa pianistin oikean käden ensimmäisen tahdin alussa ylhäällä Sointumerkkien kirjoittaminen muistuttaa lyriikan kirjoittamista, kirjoitetaan sointu ja painetaan välilyöntiä joka askeltaa neljäsosanuottien verran eteenpäin. Voit kirjoittaa pieniä kirjaimia koska Sibelius kääntää kaiken kauniiksi.

b) kirjoita seuraavasti (suluissa välilyönti (v) joita ei tarvitse laskea, näethän kuvaruudulla minne seuraava sointu tulee):
d (v) (v) (v) (v) (v) (v) **em** (v) (v) (v) **d/f#** (v) (v) **a7** (v) **a9** (v) (v) (v) (v) **d** (paina lopuksi esc)

Kitaran otelautakuvioiden lisääminen

a) klikkaa kakkospainikkeella jotain sointua ja valitse ponnahdusvalikosta: Chord Symbol / Add/Remove Chord Diagram Saat useampaan sointuun otelautakuvioiden cmd-klikkaamalla niitä ja vasta sitten painat hiiren kakkospainiketta.

Muutamme lopuksi partituurin transponoiduksi

a) valitse välilehdestä Home komento Transposing Score ja klarinetti muuttuu transponoituun muotoonsa.

Teoksemme on valmis, toivottavasti muistit tallentaa!

(Huomaa piilotettujen elementtien näkyminen harmaana, onhan hyvä tietää mitä nuotissa on.)

Olet ansainnut loman Caribialla (siis Turun Caribiassa)...

Sivun asettelusta

Ennen tulostamista on hyvä kokeilla nuottikuvan ulkoasun muutoksia.

Niistä yleisin on nuottikuvan koon muuttaminen. Tätä tarvitaan varsinkin kun halutaan sovittaa nuotin pienemmälle sivumäärälle.

a) valitse välilehti Layout ja kokeile muuttaa kohdan Staff Size numeroita pienistä nuolista.

b) pienennä viivastokokoa arvoon 5.5 mm.

Nuottimme on nyt paljon ilmavampi.

The image displays a musical score for the piece 'Otsikko' by Otto Romanowski. The score is presented in a 'Full Score' view, featuring three staves: Vocal (Voc), Clarinet in B-flat (Cl Bb), and Piano (Pno). The tempo is marked 'Allegro' and the time signature is 3/4. The vocal line includes lyrics in Finnish: 'Sib - bel - lä teh - tä - vän nuo - tin - nan tän. tu - los - tan myös.' The piano accompaniment includes chord symbols such as D, Em, D/F#, A7, and A9. The score is marked with dynamics like *mf* and *f*. The page number '1' is visible in the top right corner.

Voit tulostaa nuotin

Valitse valikkonauhan File välilehti/Print

Yleensä vaihtoehto "Print full score" on valittuna, voit tulostaa myös stemmat ruksaamalla kohdan Print parts.

Tuo stemmojen tulostus on aika älykäs, vaikka poistimme pianistilta maalimerkin, niin stemmaan ne tulostuvat!

Tähän loppuu oppaan perusosa.

Kommentteja kiitos!

Otto.Romanowski@iki.fi

Oppaan jatko-osa

Tässä jatko-osassa lisäämme perusosassa tekemäämme nuottiin uusia soittimia sekä niihin liittyviä asetuksia. Aiheina: mm. soittimien lisääminen, erikoisviivastot, rytminotaatio, tabulatuuri

Lopullinen nuottimme tulee näyttämään suunnilleen seuraavalta

Mallia jatkolle

Trad? Tuntematon

Allegro

Voc *mf* Sib - bel - lä teh - tä - vän nuo - tin - nan tän. tu - los - tan myös. *f*
No - ta - tion är no'n - ting jag gil - lar nog. jag prin - tar ut.

Cl Bb *mf* *f*

Guitar *mp* *f*

Pno *mp* *f*

Basso *mp* *f*

Basso *mp* *f*

2. Vihdoin kun pystyn mä nuotintamaan.
 Muusikot ne kaikki kiittelevät.

Copyright © nuotintaja

Kun avaat entisen "Mallitehtävä" dokumentin tai se on vielä sinulla kuvaruudulla, niin tallennamme sen uudella nimellä, jotta voisimme jatkaa työskentelyämme tuhoamatta alkuperäistä.

- valitse File välilehdeltä Save As komento
- nimeä dokumenttisi "Mallitehtävä 2"

Muistathan näpytellä toimintojesi päätteeksi sitä esc näppäintä muutamia kertoja. En siitä enää monastikaan mainitse.

Riennä sitten kiiruusti seuraavalle sivulle...

Filterin käyttö

Monasti pitää partituurissa tehdä jollekin elementtiryhmälle muokkaus. Halutaan vaikkapa siirtää kaikkia lyriikoita tai sointumerkkejä kauemmaksi viivastosta tms.

Tulemme myöhemmin lisäämään nuottiin kitarastemman joka soittaa sointumerkeistä, eli vain se stemma tarvitsee sointumerkit. Poistamme kaikki tähän asti tekemämme sointumerkit/otelautakuviot yhdellä kertaa.

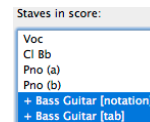
- valitse File välilehdeltä Filters ja sieltä Chord Symbols
- Sibelius kysyy, että koska mitään ei ollut aktivoituna, niin haluatko toiminnon koskevan koko partituuria?
- vastaa Yes ja Sibelius suodattaa aktiiviseksi vain sointumerkit ja otelautakuviot
- paina delete ja ne poistuvat (olisit voinut siirtää niitä ylös- ja alas nuolinäppäimillä)

Uuden soittimen lisääminen

Lisäämme aluksi partituuriin basson kahdella nuotinnuksella: normaalina ja tabulatuuriviivastona.

- valitse Home/Add or Remove (siinä on trumpetin kuva)
- kirjoita ikkunan Find-laatikkoon tekstiä: Bass Gui (se riittää) ja näet hakutuloksena Bass Guitar [tab] jota klikkaat
- lisää se partituuriin (Add to Score)
- isossa osaikkunassa näet myös soittimen Bass Guitar [notation], klikkaa sitä ja lisää myös se partituuriin

- vaihto-klikkaa oikealla Staves in score-osaikkunassa molemmat bassot aktiivisiksi
- ja siirrä ne alimmaisiksi (Move: Down painike)
- paina OK

Bassomelodian kirjoitus ja kikkailua

- kirjoita mallin mukainen bassomelodia ilman suluissa olevaa nuottia
- teemme neljänteen tahtiin suluissa olevan lisänuotin
  - lisää neljänteen tahtiin voice-2:lla puolitauko ja neljäsosanuotti
  - piilota voice-2:n tauko (aktivoi ja vaihto-cmd-h)
  - sulkeet: aktivoi tuo kakkostemman nuppi (vihreä) ja valitse Keypadin kakkoslehdeltä num-1
  - paina esc
- vaihdamme nuotin varren suuntaa ja lisäämme tekstin: 2nd.
  - aktivoi nuppi ja paina kirjainta x (joka vaihtaa elementin suuntaa), paina esc
  - välilehden Text valikosta Styles haetaan Fingering (se on kiva tapa kirjoittaa pieniä tekstejä nuottiin)
  - klikkaa hiirellä nupin päällä bassoviivaston yläpuolella (!) ja kirjoita: 2nd.
  - paina esc ja raahaa teksti nupin alapuolelle

Bassomelodian monistus tabulatuuriviivastolle

- klikkaa bassostemman ensimmäistä tahtia ja siten vaihto-klikkaa saman stemman viimeistä tahtia Olet aktivoinut koko alueen.
- alt-klikkaa sitten tabulatuuriviivaston ensimmäisen tahdin alussa (monistus tulee juuri mihin klikkaat!) Monistit ja teit melodiasta tabulatuurinotaation (homma sujuu myös päinvastoin)!
- paina esc

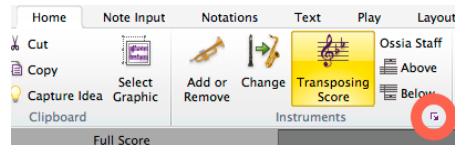
Lisää vielä molempiin stemmoihin crescendot sekä laita *mp* ja *f* paikoilleen. Muista piilottaa tabulatuuriviivastolta äskeinen crescendo ja dynamiikat koska nämä ovat vaihtoehtoisia viivastoja!

Uuden, erikoisen notaation soittimen lisääminen

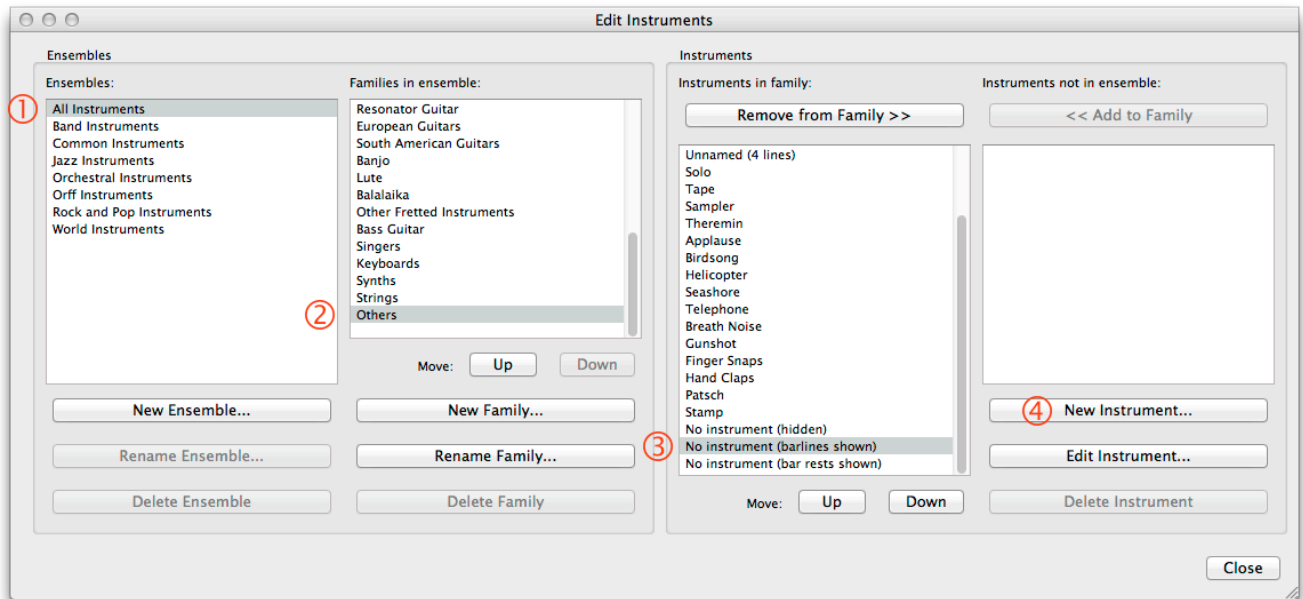
Aiheita: uusi erikoinen viivasto, nuottinuppien ulkoasun muuttaminen, tahtikertausmerkki

Tulemme luomaan sähkökitaraa varten erikoisen viivaston: siinä on soittimen nimi mutta siinä ei ole nuottiviivoja.

Välilehden Home alueella Instruments on pieni nuolineliö!

Sitä klikattaessa saamme uusien soittimien luontivalikon:

Tulemme luomaan uuden soittimen (nuottiviivaston) joka perustuu olemassa olevalle viivastolle.

- klikkaa All Instruments, Others, No Instrument (barlines shown) ja lopuksi painiketta New Instrument...
  - Sibelius kysyy hermostuneena, että aiotko todellakin luoda uuden soittimen perustuen jne. Vastaa **Yes**
  - täytä: Name in dialogs: **Kitarasointuviivasto** (tai mitä itse keksinäkään, mutta muista se!)
  - täytä: Full name in score: **Guitar** ja Short name in score: **Gt** ja paina **OK** ja lopuksi **Close**
- Olemme luoneet uuden soittimen jolla on oma erikoinen viivastonsa.

Lisäämme partituuriin juuri luomamme erikoisviivaston

- valitse Home ja Add or Remove (se trumpetti-ikoni)

Koska emme tiedä, minne Sibelius piilotti uuden soittimemme, etsimme sen.

- kirjoita Find-kenttään: Kita ja Sibelius jo ehdottaa uutta soitintamme!
- valitse se, lisää partituuriin ja nosta klarinetin alle, paina **OK**
- Sibelius ehkä kysyy, että saako hän pienentää nuottikuvaa jotta uusi viivasto mahtuisi paperille, vastaa **OK**

Nyt sinulla on uusi viivasto jonka nimi on Guitar, viivastoa ei näy mutta tahtiviivat näkyvät

Kannattaa muuten tallentaa!

Sointurytminuottien kirjoittaminen

Aiheita: monistus, tahtikertausmerkki, nuottipäiden muuttaminen

a) syötä seuraava väljä "melodia" käyttämällä koko ajan säveltä **b** koska se on keskellä viivastoa. Jätä tahdit 2, 3 ja 5 tyhjiksi, koska niihin tuotamme materiaalia mm. monistamalla.

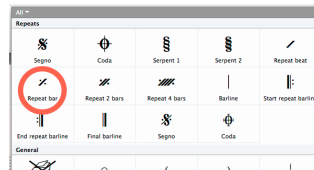

b) klikkaa tahti 1 aktiiviseksi ja alt-klikkaa se tahteihin 3 ja 5

Toiseen tahtiin laitamme graafisen symbolin joka kuvaa edeltävän tahdin kertausta.

c) Notations välilehdeltä valitsemme Symbols ikkuna vierestä tuplanuolen alaspäin (3. ylhäältä)

Saamme varsin laajan graafisten symbolien valikon. Joudut rullaamaan sitä tosi kauan alaspäin ennenkuin löydät hakemasi:

d) klikkaa kertaustahdin symbolia ja tökkää se sitten toisen tahdin keskelle. Mikäli kaikki sujui hyvin, pitäisi stemman näyttää seuraavanlaiselta:

Muutamme nuotit nupit rytminuoteiksi

a) Tuplaklikkaa (tai jos kappaleesi olisi monisivuinen, niin tripleklikkaisit) Guitar stemmassa jotain tahtia ja aktivoit koko rivin (koko stemman kappaleessa)

b) Notations välilehdeltä löytyy Type valinta, paina sitä

c) valitse avautuneesta ponnahtusvalikosta: Large slash with stem, nuottikuvasi muuttui rytminuoteiksi

Lopuksi syötämme hieman radikaalimman sointusarjan sekä lisäämme niihin otetaulukot

a) näppää cmd-k (kitarasoinnut) tai valitse välilehdeltä Text kohdasta Chord Symbols kohta Chord Symbol

b) klikkaa kitaran ensimmäisessä tahdissa toisen neljäsosamailan päällä ja siihen tulee vilkkuva pystyviiva (kursori)

Kirjoitta seuraavat soinnut. Muista, että välilyönti pomppaa automaattisesti seuraavalle neljäsosalle. En ole merkinnyt välilyöntejä erikseen, katso itse kuvaruudulta missä menet! Voit kirjoittaa kaiken kuten alla olevassa ohjeessa esitetään.

c) d9(sus4) em13 d/a a7(#9) em(maj7)/c# d

d) paina lopuksi kaksi kertaa esc näppäintä!

Lisäämme kaikille sointumerkeille otetaulukkokuviota

a) Home/Filters ja sieltä Chord Symbols, Sibeliuksen kysymykseen vastaat **OK**

Kaikki teoksemme soinnut ovat nyt aktivoituneina.

b) klikkaa hiiren kakkospainikkeella jonkun soinnun päällä ja valitse ponnahtusvalikosta: Chord Symbol – Add/Remove Chord Diagram

Hienosäätöä

a) lisää kitaraviivastolle dynamiikat ja crescendo

b) lisää fermaatit kitaralle ja bassoille

Laulusäkeistöjen lisääminen

Aiheina: toisen säkeistön kirjoittaminen, vapaiden alueiden aktivointi, lisäsäkeistön laatikointi

Kirjoitamme vielä ruotsinkielisen säkeistön laulustemman.

a) valitse: Text/Lyrics/Lyrics line 2

b) kirjoita seuraava teksti (tavuviiva ja välilyönti hyppäyttävät seuraavaan nuottiin):

No-ta-tion är no'n-ting jag gil-lar nog. jag prin-tar ut. (muista lopuksi esc!)

Muutamme äsken kirjoittamamme säkeistön kursiviksi (kahdella eri aktivoititavalla)

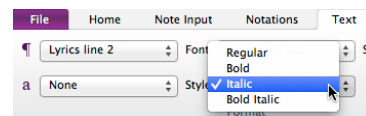
a) cmd-klikkaa kaikkia ruotsinkielisiä tavuja peräkkäin (koska filteriaktivoinnilla ei voi aktivoida eri säkeistöjä)
TAI

a1) cmd-vedä hiirellä laatikko, joka sulkee sisäänsä kaikki ruotsinkieliset tavut (ja valitettavasti myös cresc. merkin jonka poistat lopuksi cmd-klikkaamalla sitä erikseen)

Kun kaikki tavut ovat sinisinä (aktivoituneina)

a) valitse välilehdeltä Text, Style-ponnahdusvalikosta Italics

b) tekstisi kursivoitui, paina esc

Lisäämme lisäsäkeistölaatikon ja muokkaamme sen muotoa sekä kirjasinleikkausta

a) valitse Text-välilehdeltä Lyrics-valikosta: Block lyrics

Laatikkolyrikkakin täytyy yhdistää isäntästemmaan eli

b) vedä hiirellä laulustemman ensimmäisen tahdin sisältä hieman matkaa -> saat tekstilaatikon, jossa kursori vilkkuu

c) kirjoita: 2. Vihdoin kun pystyn mä nuotintamaan. Muusikot ne kaikki kiittelevät.

d) paina esc ja poistus syöttötilasta, mutta laatikko jää aktiiviseksi eli voit vetää sitä oikeasta alanurkasta pienemmäksi

e) paina esc niin laatikko jähmettyy näytölle

Haluamme, että laatikossa on kaksi riviä allekkain sekä säkeistönumero on vasemmalla

Joudumme vaihtamaan laatikossa olevan kirjasinleikkauksen johonkin tasaväliseen fonttiin esim. Andale Mono

a) klikkaa kerran tekstilaatikon tekstiä, se aktivoituu

b) valitse Text-välilehden Font-ponnahdusvalikosta kirjasimeksi Andale Mono, paina esc

c) tuplaklikkaa itsesi tekstilaatikon sanan Muusikon eteen (siihen ilmestyy pystykursori)

d) deletoi välilyönti ja paina rivivaihtonäppäintä (Return) jolloin lopputeksti siirtyy uudelle riville

e) paina kolme kertaa välilyöntiä niin saat alemman rivin kohdistettua ylemmän tekstirivin kanssa

f) paina esc (poistut syötöstä) ja muuta laatikon oikeata alanurkkaa siten, että teksti mahtuu sopivasti laatikon sisään

g) paina esc (poistut muotoilusta) ja raahaa laatikko nuottisivulla vasemmalle alas

Hienosäätöä

Nimitekstien muuttaminen tapahtui tuplaklikkaamalla nimilaatikkoo (päättää esc-näppäimellä)

a) Muuta nimet Bass Guitar nimiksi Bass

b) Otsikko nimeksi Mallia jatkolle (et voi siirtää nimeä muuta kuin pystysuunnassa, valita ohjelmoitsijoille!)

c) Sanoittaja - Trad? (et voi siirtää nimeä muuta kuin pystysuunnassa, valita ohjelmoitsijoille!)

d) Säveltäjä - Tuntematon (et voi siirtää nimeä muuta kuin pystysuunnassa, valita ohjelmoitsijoille!)

Päätöstahdin kaventaminen

Koska päätöstahdi on kohotahdin osa, niin se piirretään yleensä kapeaksi.

a) painele esc-näppäintä varmuudeksi muutamia kertoja

c) klikkaa päätöstahdiviivan päällä ja vedä hiirtä vasemmalle kunnes tahti ei enää kapene (lopuksi esc)

d) raahaa f merkit paikoilleen ja kaventele crescendoja (aktivoi cresc. ja raahaa loppupäästä vasemmalle)

e) piilota turhat (näkyviksi tulleet) neljäsosatauot (cmd-klikkaa jokaista ja paina cmd-vaihto-h)

f) voit myös raahata alkukertausviivaa hieman vasemmalle ja **TALLENNA**

Taitamme sivun "parhaaseen" ulkoasuun

Valitse Layout-välilehdeltä

- a) Margins: Wide (saat enemmän reunoja)
- b) Orientation: kokeile Landscape tai Portrait
- c) Size: täältä on yleensä valittuna A4
- d) Staff Size: kokeile eri viivastosuuruuksia (numero joka on laatikossa, on Sibeliuksen mielestä sopivin)

Voit itse vedellä viivastoja vapaasti ylös ja alas kunnes sivu näyttää hyvältä.

Vaihdamme koko teoksen sävellajia

- a) Note Input välilehdeltä löydät Transpose painikkeen paina sitä
- b) koska emme valinneet mitään erityistä stemmaa, kysyy Sibelius haluammeko transpäänoida koko teoksen, vastaa **Yes**
- c) valitse painike Up ja ponnahtusvalikosta sävellajiksi **E** (major, kyllä Sibelius sen arvasi)

Partituurisi on nyt kaikinensa uudessa sävellajissa.

- d) palautamme partituurin takaisin D-duuriin
- e) Transpose painike, vastaa **Yes**
- f) valitse painike Down ja sävellajiksi D

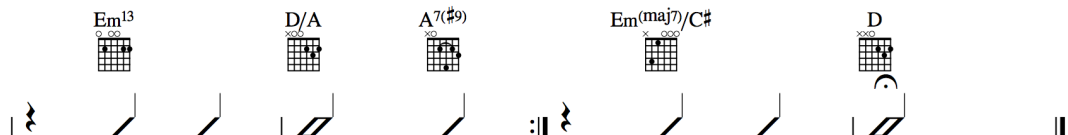
Tallenna teoksesi! Se on nyt valmis emmekä enää jatka sen työstämistä!

Teemme kuvakaappauksen jostain alueesta ja tallennamme sen sijoitettavaksi vaikkapa Word-dokumenttiin

- a) Home-välilehdeltä Select Graphic
- b) vie ristiksi muuttunut kursori nuotti-ikkunaan ja vedä laatikko jonka sisään jää kaapattava alue
- c) kun päästät hiirestä saat laatikon jossa on tartuntaneliöitä joista voit vielä hienosäätää aluetta, säädä
- d) jätä valintalaatikko nuottiin ja valitse File-välilehdeltä Export-vaihtoehdosta Graphics
- e) valitse Graphics format ponnahtusvalikosta: Tagged Image bitmap (TIFF), se on yleinen ja tarkka tiedostomuoto
- f) Folder osiossa anna tiedostolle nimi (Filename:) sekä Browse-painikkeella valitse paikka hakemistossasi
- g) ota rasti pois kohdasta Create subfolder (ellet tee useita kuvia ja halua tallentaa ne samaan kansioon)
- h) paina lopuksi Export-painiketta

Nyt voit liittää kuvakaappauksen Word-dokumentissa valikkovalinnalla: **Insert/Pictures/Picture from File...**

Tuossapa lisäämäni kuvakaappaus:

Seuraavilla sivuilla on muutamia hajatietoja, joista voi olla hyötyä.

Sekalaisia muokkaustoimintoja

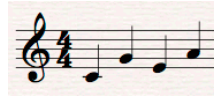
Aiheita: aiheiden monistus, systeemien muokkauksia, vapaita asemointeja

Seuraavia ohjeita varten teemme uuden nuottipaperin jossa on kosolti tyhjiä tahteja

a) tee uusi nuottiarkki (ylin valikko File/New...) ja valitse Treble staff ja paina lopuksi Create

Musiikkiaiheen toisto

- syötä oheinen aihe ensimmäiseen tahtiin ja paina esc
- klikkaa ensimmäinen tahti aktiiviseksi
- paina r-kirjainta ja tahti monistuu viereiseen tahtiin (teoksen tahtimäärä ei lisäännny)
- painoithan lopuksi esc?!

Teemme pitkän toiston

a) kun olet monistanut aiheita muutaman kerran, niin klikkaa ensimmäisessä tahdissa ja sitten vaihto-klikkaa viimeistä musiikkitahtia (aktivoit laajan alueen)

c) paina r-kirjainta niin monta kertaa, että saat useampia nuottisivuja (ei ihme, että minimalismi syntyi kun tietokoneet keksittiin!)

Nyt meillä on nuottimateriaali, jossa voimme kokeilla erilaisia tahtimääriin liittyviä toimintoja.

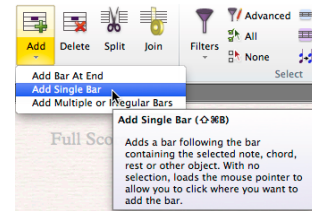
Tahtien lisääminen haluttuun kohtaan

a) valitse Home-välilehdeltä Add ja sieltä Add Single Bar

b) tökkää jossain kohtaa stemmaa

Add Single Bar lisää tyhjän tahdin klikkauksen eteen.

Add Bar At End lisää tahdin kappaleen loppuun.

Kun haluat lisätä useita tahteja, valitse vaihtoehto: Add Multiple or Irregular Bars.

Silloin kysytään tahtien lukumäärää sekä onko lisättävien tahtien tahtilaji sama kuin teoksen tahtilaji vai haluatko määrittellä tahtilajin itse. Määrittelylaatikko muistuttaa kohotahdin asetuslaatikkoa eli voit rakentaa yhteenlaskulla tahtilajisi.

Kun olet antanut määrittelysi, niin klikkaa jonnekin ja sen tahdin jälkeen tulee haluttu määrä tahteja.

Tahtien poistaminen tapahtui cmd-klikkaamalla (yksittäisiä tai laajentamalla aluetta vaihto-klikkaamalla kauempana) ja painamalla delete. Tahdit poistuvat partituurista sisältöineen.

Systeemin katkaisu halutusta tahtiviivasta

a) klikkaa tahtiviivaa jonka jälkeen haluat alkavan uuden rivin

b) paina rivivaihto-näppäintä (return), systeemi katkesi ja loppuun tuli violetti väkänuoli

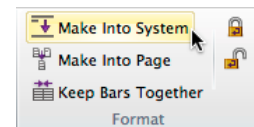
Rivikatkaisun voi poistaa deletoimalla väkänuoli (klikkaa sitä ja delete)

Yksittäisen systeemille haluttu tahtimäärä (tilan suomissa rajoissa)

a) aktivoi tahtialue jonka haluat muodostavan itsenäisen systeemin

b) valitse Layout-välilehdeltä Format-sarakkeesta Make Into System

Mikäli valitsit liikaa tahteja, katkoo Sibelius viivastoa parhaimmaksi katsomallaan tavalla.

Koko partituurissa kaikille systeemeille sama tahtimäärä

Voit etukäteen määrätä kuinka monesta tahdista koko nuotin systeemit koostuvat.

a) valitse Home-välilehdeltä Plug-ins ja sieltä Make Layout Uniform

b) kirjoita tahtimäärä laatikkoon

c) yleensä kannattaa ottaa rasti pois laatikosta Lock Format!

d) valinta Format selection: vain aktivoitu alue muodostaa rivin

d1) valinta Format entire score: koko partituuri muodostuu tahtimäärältään samanlaisiksi sivuiksi

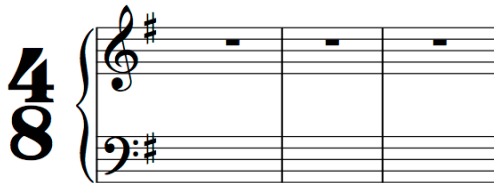
Huom!

Et voi asettaa useampaa tahtia samalle riville kuin sinne mahtuu (pienennä nuottikuvaa: Layout/Staff Size).

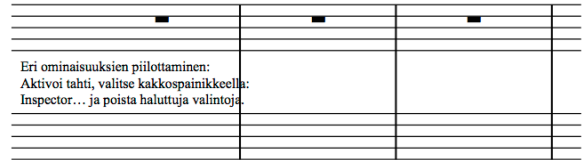
Mikäli et lukinnut formaattia (kohta c), niin voit muuttaa vielä systeempituuksia deletoimalla vaihtoväkäsä

Muuta ihmeellistä...

Iso tahtiosoitus saadaan:
Text/Styles/Time signatures (special)
Muista piilottaa varsinainen tahtiosoitus!

Tämä tyhjä tila saatiin aktivoimalla tahtiviiva ja sitten: Layout/Split System

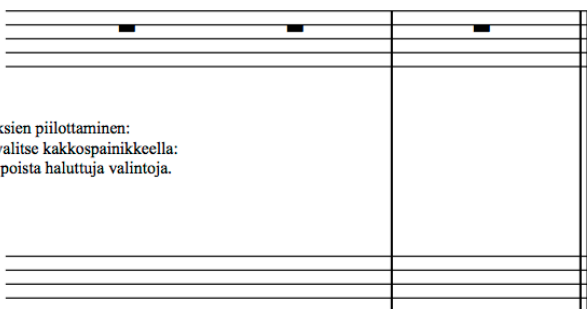
Eri ominaisuuksien piilottaminen:
Aktivoi tahti, valitse kakkospainikkeella:
Inspector... ja poista haluttuja valintoja.

Taot piilotetaan halutulta alueelta seuraavasti:
Aktivoi alue ja valitse: Home/Filters/Rests
jonka jälkeen klikataan jotain taukoa
kakkospainikkeella ja valitaan Hide or Show

Tämä tyhjä tila saatiin aktivoimalla tahti ja muuttamalla sitten viivastotyypin:
Home/Instruments/Change/Others/No instrument (hidden)

Eri ominaisuuksien piilottaminen:
Aktivoi tahti, valitse kakkospainikkeella:
Inspector... ja poista haluttuja valintoja.

Tahtiviiva piilotettiin:
Aktivoi tahtiviiva ja valitse:
Notations/Barline/Invisible

Viivaston loppupäätä voi siirtää vasemmalle klikkaamalla viivaston (esim. oikea käsi) lopputahtiviivan oikealla puolella (joudut etsimään paikkaa), jolloin siihen ilmestyy pieni neliö, jota voi siirtää vasemmalle.

Yhteenveto notaatioprosessista

1. Syötetään nuotit —> oikokuunnellaan
2. Kertaukset ja maalit (Notations/Barline sekä Notations/ Lines -valikot) —> oikokuunnellaan
3. Lisätään kaaret ja crescendo/de-crescendot (Notations/Lines)
4. Lisätään artikulaatiot (Keypad) ja dynamiikat (Text/Styles/Expression)
5. Lyriikka (Text/Lyrics)
6. Asetetaan nuottikuvan koko (Layout/Staff Size)
7. Rivitetään systeemit (klikkaa tahtiviivaa ja paina rivivaihtoa)
8. Tarkistetaan tahtinumerointi etc. (Appearance/Engraving Rules)
9. Tulostetaan koevedos —> oikokuunnellaan ja oikoluetaan

Tärkeitä näppäimiä/osoituksia/toimintoja

- n-kirjain aloittaa uuden nuotin syöttämisen
- x-kirjain kääntää aktivoidun elementin toiselle puolelle (esim. nuottivarren tahi artikulaation)
- alt-1...4 asettaa polyfonisessa satsissa syötettävän stemmäänen (voice-1...-4)
- alt-osoittaminen monistaa aktivoidun materiaalin
- vasen/oikea –nuolinäppäimet aktivoivat elementtejä taakse-/eteenpäin
- ylös/alas –nuolinäppäimet siirtävät aktivoitua elementtiä ylös-/alaspäin (cmd-näppäimen kera liikutaan isommin askelein)

Kommentit tervetulleita: Otto.Romanowski@iki.fi

Lyhyt englanti-suomi sanasto:

englanti	suomi	kommentti
accent	aksentti	
accidental	etumerkki	
alignment	tasaus	
alto-clef	alttoavain	
articulation	artikulaatio	esim. staccato, tenuto, fermaatti
bar	tahti	
barline	tahtiviiva	
bass-clef	F- eli bassoavain	
beat	isku	
cautionary accidental	etumerkki (tilapäinen)	
clef	nuottiavain	
click	metronomin tikitys	
composer	säveltäjä	
concert pitch	soivan korkeuden näyttö	kun on kyseessä transponoivat soittimet esim. b-klarineti
copyright notice	tekijänoikeustiedot	
countoff	alkulaskenta	lasketaan haluttu määrä tyhjiä tahteja alkuun
distance	etäisyys	
dynamics	dynamiikka	
export	siirrä tiedosto toiseen muotoon	yleensä notaatio muutetaan Midi-tiedostoksi
expression	artikulaatio-ohje	
file	tiedosto	
flag	väkä	
flip	vaihda suuntaa	varren tahi kaaren
font	kirjasin	
footer	alatunniste	
g-clef	G- avain	
head	nuppi (nuotin)	
header	ylätunniste	
hide	piilota	
import	tuo muu tiedostomuoto	yleensä tuodaan Midi-tiedosto
instrument	soitin	
key	sävellaji	
key signature	etumerkintä, sävellaji	
voice	ääni (1, 2, 3 tai 4)	samalla viivastolla olevan polyfonisen musiikin eri äänet
layout	nuotin näkyvä ulkoasu	
ledger (-line)	apuviiva	
lyrics	sanoitus (laulun)	
major	duuri	
measure	tahti	
minor	molli	
multimeasure rest	tauko (monitahtinen)	
open	avaa	
page view	sivunäkymä	
pickup bar	kohotahti	
playback	kuuntelu, soitto	
quantization	kvantisointi, rytmitys	
rehearsal mark	harjoitusmerkki	
repetition	kertaus	
rest	tauko	

save	tallenna	
scroll view	rullausnäkyvä	
slur	kaari (legato-)	
slur	säekaari	
staff	viivasto	
staff set	viivastojen ryhmä	
stem	varsi	
system	viivastoryhmä	esim. pianon molemmat viivastot, systeemissä on yleensä yhteinen tahtiviiva
tablature	kitaranotaatio	
tenor-clef	tenoriavain	
text	teksti	
tie	sidos- tai yhdyskaari	yhdistää kaksi eri kestoja (esim. tahtiviivan yli) onnistuu vain kahden samankorkuisen sävelen välillä
time signature	tahtilaji	
title	otsikko	yleensä teoksen nimi
tuplet	poikkeusjako, polyrytmi	esim. trioli

Vastaava suomi-englanti sanasto:

suomi	englanti	kommentti
alatunniste	footer	
ylätunniste	header	
aksentti	accent	
alkulaskenta	countoff	lasketaan haluttu määrä tahteja alkuun
altoavain	alto-clef	
apuviiwa	ledger (-line)	
artikulaatio	articulation	esim. staccato, tenuto, fermaatti
artikulaatio-ohje	expression	
avaa	open	
avain (F- eli basso-)	clef (bass-clef)	
avain (G-)	clef (g-clef)	
avain (tenori)	clef (tenor-clef)	
duuri	major	
dynamiikka	dynamics	
etumerkki	accidental	
etumerkintä, sävellaji	key signature	
etumerkki (tilapäinen)	cautionary accidental	
etäisyys	distance	
harjoitusmerkki	rehearsal mark	
isku	beat	
kaari (legato- tai säe-)	slur	
kaari (sidos-, yhdys-)	tie	yhdistää kaksi eri kestoja (esim. tahtiviivan yli) onnistuu vain kahden samankorkuisen sävelen välillä
kertaus	repetition	
kirjasin	font	
kitaranotaatio	tablature	
kohotahti	pickup bar	
kuuntelu, soitto	playback	
kvantisointi, rytmitys	quantization	
metronomin tikitys	click	
molli	minor	
nuotin näkyvä ulkoasu	layout	
nuottiavain	clef	
nuppi (nuotin)	head	
otsikko	title	yleensä teoksen nimi
piilota	hide	
poikkeusjako, polyrytmi	tuplet	esim. trioli
rullausnäkyvä	scroll view	
sanoitus (laulun)	lyrics	
siirrä tiedosto muuhun muotoon	export	yleensä notaatio muutetaan MIDI-tiedostoksi
sivunäkymä	page view	
soitin	instrument	
soivan korkeuden näyttö	concert pitch	kun on kyseessä transponoivat soittimet esim. b-klarineti
säekaari	slur	
sävellaji	key	
säveltäjä	composer	
tahti	bar	
tahti	measure	
tahtilaji	time signature	
tahtiviiva	barline	
tallenna	save	

tasaus	alignment	
ääni (1, 2, 3 tai 4)	voice	samalla viivastolla olevan polyfonisen musiikin eri äänet
tauco	rest	
tauco (monitahtinen)	multimeasure rest	
tekijänoikeustiedot	copyright notice	
teksti	text	
tiedosto	file	
tuo muu tiedostomuoto ohjelmaan	import	yleensä tuodaan Midi-tiedosto
vaihda suuntaa	flip	varren tahi kaaren
varsi	stem	
viivasto	staff	
viivastojen ryhmä	staff set	
viivastoryhmä	system	esim. pianon molemmat viivastot, systeemissä on yleensä yhteinen tahtiviiva
väkä	flag	